

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1986 התחדשה התרחבות רבה של השימושים המקומיים (ללא יבוא ביטחוני), לאחר שנתיים של צמצום משמעותי. תרמו להתרחבות זו שיעורי גידול חריגים בצריכה הפרטית ובהשקעה במלאי, שהשפעתם מותנה במדת־מה עם הקטנת הצריכה הציבורית וההשקעה בנכסים קבועים. בצריכה הציבורית פחתו הן הקניות המקומיות מן הסקטור העסקי והן תשומת העבודה, שהיא למעשה תפוקת השירותים הציבוריים והמלכ"ר. העלייה בשימושים המקומיים המופנים לסקטור העסקי¹ התבטאה בעלייה רבה בעודף היבוא האזרחי ובעלייה בתוצר העסקי, בפיריון ובתעסוקה, תוך ירידה ברווחיותו של סקטור זה. תמונה דומה מצטיירת גם בניתוח ההתפתחות במהלך השנה: עלייה רצופה בסך השימושים המקומיים (ללא השקעה במלאי), המשקפת צריכה פרטית גואה, אשר השפעתה מותנה בירידה מתמדת בצריכה הציבורית המקומית; הקטנת ההשקעה בנכסים קבועים ברביע הראשון של השנה והתייצבותה לאחר מכן. עודף היבוא האזרחי עלה גם הוא ברציפות במשך השנה, ורמתו במחצית השנייה של השנה עלתה על הרמה ששררה בתקופה המקבילה ב־1984. בחינת התפתחות התוצר המקומי הגולמי מורה על גידול נכבד בתחילת השנה, תולדת היציאה מהשפל ששרר בפעילות הכלכלית במחצית השנייה של שנת 1985. בהמשך השנה חלה התייצבות על הרמה החדשה של תחילת 1986 — לפי נתוני החשבונאות הלאומית; ואילו מדר הייצור התעשייתי והתעסוקה בסקטור העסקי מורים על גידול רצוף ומתמשך במהלך כל השנה.

* * *

שיעור התרחבותו של התוצר העסקי (בממוצע שנתי) בשנת 1986 — 3.7 אחוזים — דומה לאשתקד; שיעור זה גבוה מן הגידול הממוצע בשנים 1981 עד 1984, 2 אחוזים, ואף משיעור הגידול הממוצע הרב־שנתי שהשיג המשק משנת 1973 ואילך (כ־3 אחוזים בממוצע שנתי). בצד העלייה בתוצר עלה בשנתיים האחרונות גם הפיריון (פיריון העבודה והפיריון הכולל כאחד), לאחר ירידה מתמדת בשנים 1982 עד 1984. שיעור העלייה הגבוה יותר בתוצר העסקי השנה ראוי לציון, על רקע הגורמים המיוחדים שפעלו לבלימת הצמיחה (ראה להלן). עם זאת, מוקדם עדיין לקבוע, כי 1986 מסמנת תפנית לתואי המיוחד של הצמיחה. השנה אופיינה בכמה גורמים שסייעו לגידול התוצר העסקי: ירידה גדולה בקצב האינפלציה, שהקטינה את תנאי אי הוודאות ליצרנים והרגישה את העדפת הייצור היעיל וההתרחבות בפעילות הכלכלית כמקורות לתוספת רווח, על עיסוק בספקולציות פיננסיות. המדיניות הכלכלית, שהופעלה במחצית 1985, השפיעה להקטנת תוצר הסקטור הציבורי, שהרי אחד מיעדיה הוא שינוי מבנה הייצור של המשק, וכך שוחררו משאבים לשימוש הסקטור העסקי. ב־1986 הצטמצמה תשומת העבודה בסקטור הציבורי ובמלכ"ר, והדבר השתקף בירידת תוצר בסקטור זה של 3 אחוזים, לאחר ירידה קלה עוד ב־1985. ברם, גורמי הייצור, שהתפנו עם צמצום התוצר של הסקטור הציבורי והמלכ"ר, טרם הוסטו כנראה במלואם ב־1986 לשימושים אלטרנטיביים, דהיינו, התוצר העסקי לא גרל במלוא השיעור האפשרי. מספר סיבות לכך: נדרש זמן להתאמת תהליכי ייצור ולמציאת שווקים אלטרנטיביים ובתקופת הביניים עלולה לשרור אבטלה, כפי ששררה השנה (בעיקר במחצית הראשונה); יתר על כן, היו גם מגבלות מצד ההיצע — העלאות השכר הגדולות, מעבר למתבקש ממצב התעסוקה ומהתפתחות

¹ צריכה פרטית + קניות מקומיות לצריכה ציבורית + השקעה מקומית.

לוח ב'-1
המקורות והשימושים, 1983 עד 1986*

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת (אחוזים)								הערך במחירים שוטפים (מיליוני ש"ח)			
במחיר			בכמות								
							ממוצע 1981-86				
1986	1985	1984	1986	1985	1984	1983		1986	1985	1984	
49.0	252.1	391.8	2.2	2.8	1.8	2.7	2.3	41,044	26,948	7,444	המקורות
30.3	296.1	413.7	8.5	-1.1	-0.7	6.4	4.4	23,463	16,593	4,235	התוצר המקומי הגולמי
31.1	301.7	403.3	15.1	-3.9	-3.6	11.1	6.1	21,386	14,168	3,669	יבוא סחורות ושירותים
41.5	268.2	400.1	4.7	1.3	0.8	4.2	3.1	64,507	43,541	11,679	מזה: יבוא אורזי של סחורות ושירותים
											סך המקורות
											ה ש י מ ו ש י ם
44.5	281.7	404.4	14.0	-0.4	-7.3	8.0	5.3	26,115	15,854	4,170	צריכה פרטית
48.6	243.5	406.4	-12.0	3.8	6.1	-4.7	-1.5	13,323	10,184	2,857	צריכה ציבורית
52.2	241.4	395.4	-4.8	-0.8	1.0	1.7	0.1	11,246	7,759	2,290	צריכה ציבורית למעט יבוא ביטחוני ישר
48.6	265.0	389.6	8.1	-13.6	-7.5	12.0	0.6	8,012	4,988	1,581	השקעה גולמית מקומית
49.4	272.5	393.8	-5.5	-9.9	-11.7	14.0	-1.3	7,159	5,069	1,511	מזה: ההשקעה בבכסים קבועים
											השימושים המקומיים
47.1	267.4	399.8	7.8	-3.2	-5.3	7.2	3.0	45,373	28,601	8,042	למעט יבוא ביטחוני ישר
30.1	275.3	395.5	4.7	8.6	13.9	2.1	5.0	17,057	12,516	3,071	ערך היצוא בשוק המקומי
42.1	268.9	396.9	6.8	0.3	-0.3	5.8	3.6	62,430	41,116	11,112	סך השימושים למעט יבוא ביטחוני ישר
41.5	268.2	400.1	4.7	1.3	0.8	4.2	3.1	64,507	43,541	11,679	סך השימושים
							6.6	1,410	1,088	378	תשלומים לגורמי ייצור בח"ל נמו
							2.1	39,633	25,861	7,066	התוצר הלאומי הגולמי (במחירי שוק)
48.6	255.5	391.2	3.7	3.8	1.8	3.1	2.7	28,441	18,457	5,001	התוצר המקומי הגולמי של הסקטור העסקי (במחירי שוק)

לוח ב'-א'

המקורות והשימושים — נתונים רבעוניים מנכ"י עונתיות, 1984 עד 1986
(אחוזי שינוי כמותיים — כל רביע לעומת קודמו)¹

1986				1985				1984				
IV	III	II	I	IV	III	II	I	IV	III	II	I	
1.4	5.2	2.5	3.9	11.5	-6.2	-1.5	4.3	-7.5	4.9	1.7	-5.3	1. צריכה פרטית
-0.8	-0.6	-1.2	-0.9	-0.9	-2.7	-1.3	2.0	-2.1	2.4	0.5	-1.9	2. צריכה ציבורית מקומית
-1.9	4.5	-2.6	-7.4	7.9	-8.0	1.4	-2.8	-2.8	1.1	-3.3	-6.0	3. השקעה בנכסים קבועים (ללא אניות ומטוסים)
0.3	3.6	0.7	0.6	7.4	-5.6	-0.9	2.3	-5.2	3.5	0.4	-4.6	4. סה"כ שימושים מקומיים (1+2+3)
-11.3	6.6	3.1	0.6	1.3	-0.3	2.8	2.9	2.0	5.6	-3.7	7.2	5. יצוא סחורות ושרותים ²
-1.2	6.2	3.9	2.0	17.2	-11.6	3.1	-0.8	-5.2	6.7	-4.6	-5.6	6. יבוא סחורות ושרותים אזורי (ללא אניות ומטוסים) ³
48.8	4.3	7.9	9.8	פי 8.9	-86.4	5.1	-20.1	-30.9	10.9	-8.0	-33.9	7. עודף יבוא אזורי (5-6)
-3.1	0.8	0.3	6.0	-3.7	-2.6	2.8	1.7	-1.4	4.5	0.9	-0.0	8. תוצר מקומי גולמי

(1) אחוזי השינוי חושבו על סמך הנתונים המחולקים המופיעים בלוח ב'-ג'-2.

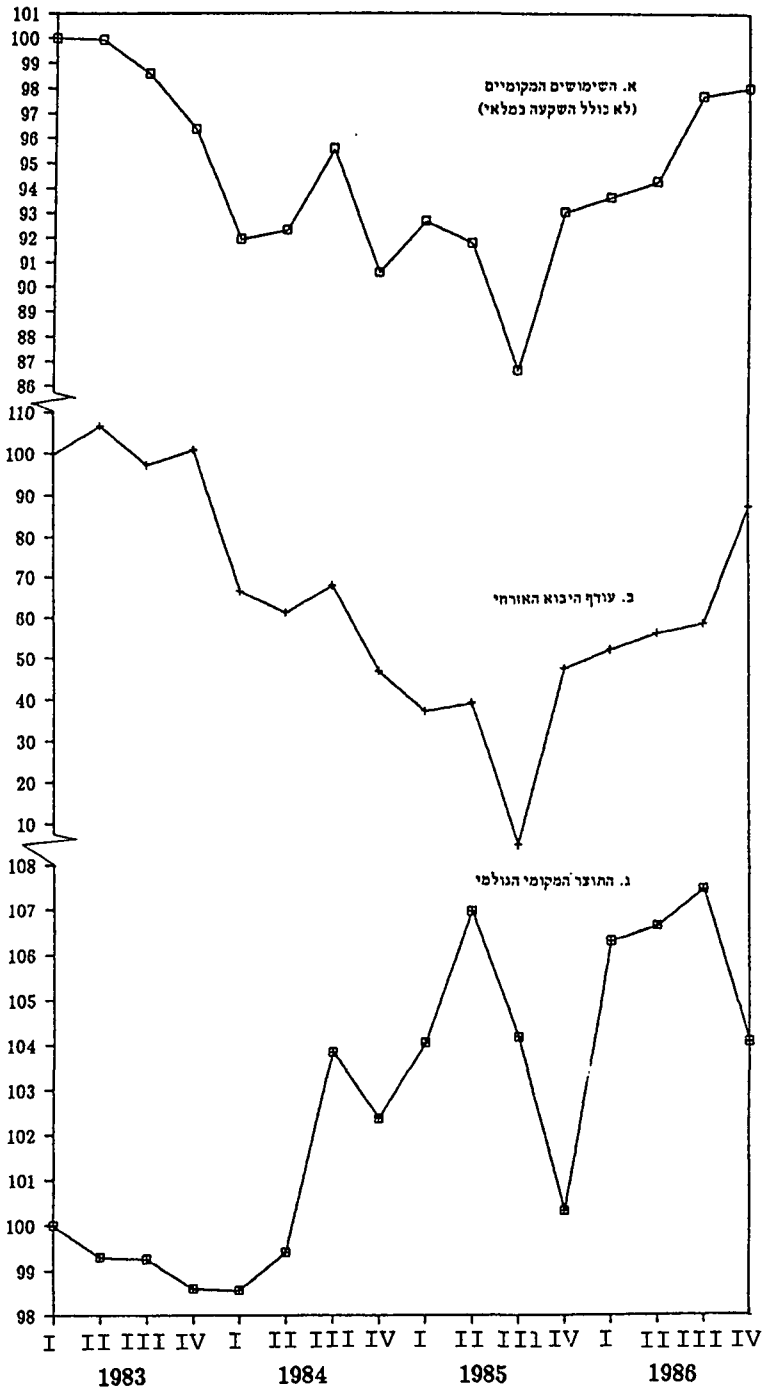
(2) ראה הערה 2. ללוח ב'-1.

(3) ראה הערה 1. ללוח ב'-1.

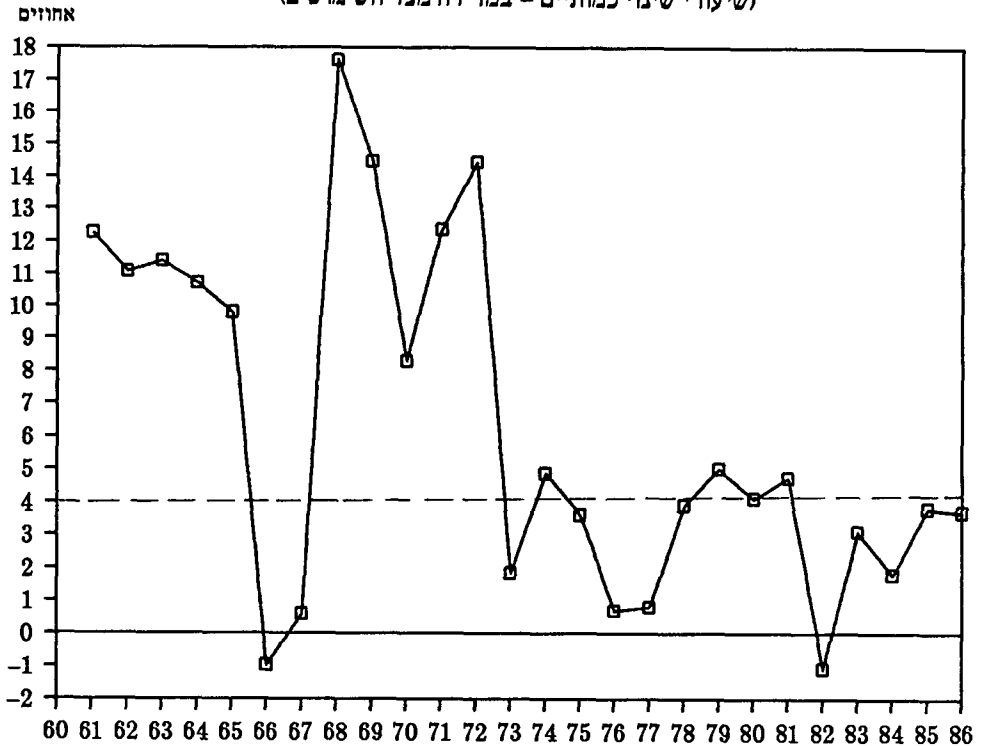
ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

דיאגרמה ב' - 1

התפתחות השימושים המקומיים, עורף היבוא האורחי והתוצר המקומי הגולמי, 1983 עד 1986
(נתונים רבעוניים מנוכי עונתיות, מדדים, רביע ראשון של 1983=100)

דיאגרמה ב' - 2
התוצר המקומי העסקי, 1961 עד 1986
(שיעורי שינוי כמותיים - במדירה מצד השימושים)

פריזון העבודה, פגעו ברווחיות הסקטור העסקי (כפי שהתבטא בירידה רבה בשיעור התשואה ליחידת הון) ומנעו בשוליים את הרחבת הייצור בהיקף גדול יותר.

הפגיעה ברווחיות הסקטור העסקי התבטאה במיוחד ברווחיות היצוא: מאחר ששער החליפין היה קבוע כמשך השנה, ההעלאה בהוצאות השכר היתה גבוהה יותר מהעלייה בתמורות היצוא, והרכר מנע ניצול רב יותר של גורמי הייצור, שהתפנו מייצור לשוק המקומי, להגדלה רבה יותר של היצוא. אכן, התרומה של היצוא לגידול התוצר היתה נמוכה, במיוחד לעומת תרומתו הרב־שנתית — וזאת למרות הרפיון ששרר בשוק העבודה, במיוחד במחצית הראשונה של השנה. גורם זה הכביר, כאמור, על גידול פוטנציאלי בתוצר העסקי, הנשען על תוצר ליצוא.

שני גורמים חשובים נוספים פעלו לבלימת הצמיחה בשנת 1986:

- (א) הקשיים הפיננסיים שבהם היו נתונים מיגורים שונים כמשק, ובעיקר ענפי הבנייה והחקלאות;
 - (ב) העלייה הרבה בשיעור המסים על התמורה להון, אשר הקטינה את הרווח הנקי של הסקטור העסקי.
- כתוצאה מכך, בסך התוצר המקומי הגולמי היה גידול מתון בלבד של כ־2.2 אחוזים, בדומה לשיעור גידולו הרב־שנתי.

בשנת 1986 ניכר שינוי רב במקורות הגידול של התוצר העסקי לפי שימושים: גידול הצריכה הפרטית היה כאמור המקור העיקרי להתרחבות התוצר, בעוד שבשנתיים הקודמות נבעה עיקר התרומה מהיצוא. תרומת

הצריכה הפרטית לגידול בתוצר גבוהה במיוחד גם בהשוואה למוצעים הרבי-שנתיים, בעוד שתרומת יתר השימושים נמוכה במיוחד (לצריכה הציבורית ולהשקעה בנכסים קבועים — תרומה שלילית). כאמור, התרחבות השימושים המקומיים נשענה כולה על הסקטור הפרטי, והתבטאה בגידול רב בצריכה הפרטית ובהשקעות במלאי. התפתחות זו התרחשה למרות הפעלת צעדי מדיניות פיסקלית מרסנת, שבצר צמצום הצריכה הציבורית המקומית בשנתיים האחרונות העלתה את שיעורי המסים והקטינה את שיעורי הסיכסוך (כאחוז מהתוצר). ההעלאה בשיעורי המסים נטו בשנת 1986 התבטאה בעלייה מתונה יותר בהכנסה הפנויה (ממקורות פנים) לעומת העלייה בתוצר (במונחי כוח קנייה): 1.4 אחוזים, לעומת 6.1 אחוזים, בהתאמה. במילים אחרות: הגיאות בצריכה הפרטית (14 אחוזים, בכמות) התרחשה חרף עלייה מתונה בלבד בהכנסה הפרטית הפנויה מכל המקורות (2.3 אחוזים, ריאלית) ב־1986, לאחר ירידה של כ־9 אחוזים בשנה הקודמת. פער זה, בין שיעורי הגידול בהכנסה הפנויה לבין הצריכה הפרטית, התבטא בחיסכון: שיעור החיסכון הפרטי הגולמי הצטמצם ל־17 אחוזים מכלל ההכנסה הפנויה (מכל המקורות) — מכ־27 אחוזים במוצא בשנים 1982 עד 1985 או כ־34 אחוזים במוצא בעשור 1972 עד 1981. התפתחות זו מפתיעה למדי בעוצמתה, במיוחד לאחר שגם בשנת 1985 ירד שיעור החיסכון הפרטי מתחת למוצא הרבי-שנתי (ראה דיאגרמה ב'־3). גם הפרדה בין הצריכה השוטפת לרכישת מוצרים בני קיימא מלמדת על צמצום ניכר בחיסכון השוטף. הפרדה זו חשובה, מאחר שרכישת מוצרים בני קיימא היא מעין השקעה של משקי הבית, והגורמים המשפיעים על רכישתם שונים במידת-מה — ראה להלן.

במידת ההכנסה הפרטית הפנויה בישראל אין הבחנה בין משקי בית לפירמות, ולפיכך ייתכן, שבשנים האחרונות אין ההכנסה הפנויה הכוללת מהווה אומדן טוב להכנסות משקי הבית; התנודות התרופות ברווחים הלא מחולקים נטו של הפירמות (שהם למעשה חיסכון של הסקטור הפרטי), עקב גלי האינפלציה והשינויים החדים בשיעורי המסים על חברות החרפו את התנודות בשיעור החיסכון הפרטי. רצוי אפוא לבחון את התפתחות ההכנסה הפנויה של משקי הבית על סמך אינדיקטורים נוספים, כגון התמורה הנקייה לעבודה בתוספת תשלומי העברה שוטפים. הכנסה זו גדלה ב־1986 ב־16.5 אחוזים ריאלית, לעומת כ־10 אחוזים גידול בצריכה הפרטית ללא בני קיימא. בשנים 1981 עד 1986 גדלה הכנסה זו בשיעור ממוצע של 4.3 אחוזים והצריכה הפרטית השוטפת עלתה במוצא שנתי בשיעור דומה (4.7 אחוזים). (בעוד שההכנסה הפנויה הכוללת גדלה ב־2 אחוזים בלבד).

העלייה הרבה בהכנסות ברוטו של משקי הבית בשנת 1986 משקפת את כשלון המדיניות הכלכלית בתחום השכר, אשר היתה מכוונת לצמצום שיעור התמורה לעבודה בכלל ההכנסה הלאומית. בשנים 1984 ו־1985 נראה היה, כי מדיניות זו נוחלת הצלחה, המשתקפת בצמצום שיעור התמורה לעבודה בכלל ההכנסה הלאומית; אך בשנת 1986 שב ועלה השכר, כאמור, מעבר לעלייה בהכנסה הלאומית ואת למרות הרפיון בשוק העבודה. העלייה בשכר במשך כל השנה היתה מעין תגובת-יתר של השכירים לצמצום החרף שהופעל בשנתיים הקודמות, אשר פגע במיוחד בבעלי ההכנסות הנמוכות. תגובתם התעלמה מהעובדה, שהירידה הרבה בשכר הריאלי לשכיר בשנת 1985 נבעה כולה מפעולות הממשלה, אשר העלו מאוד את מחירי המוצרים המסובסדים ואת שיעורי המסים העקיפים, — בעוד שמנקודת ראות המעסיק (כלומר, במונחי עלות, ולא במונחי כוח קנייה) היתה אפילו עלייה ריאלית מסוימת בשכר לשכיר. יש להוסיף, כי העלייה בהכנסה הפנויה של משקי הבית בשנת 1986 היתה גדולה עוד יותר עקב הצמצום בשיעורי מס ההכנסה על השכר והגידול הרב בתשלומי ההעברה השוטפים למשקי הבית.

יש הטוענים, כי הפרטים קובעים את רמת תצרוכתם על סמך מגמת המשאבים הריאליים העומדים לרשות המשק, בניכוי משאבים דרושים לצריכה הציבורית² והחיסכון הפרטי וזה בעצם לחיסכון הלאומי (במונחים מוחלטים). דיאגרמה ב'־4 מלמדת, כי שיעור החיסכון הלאומי השוטף בשנתיים האחרונות חזר כמעט לרמה

² הכנסה פנויה = תוצר + העברות חד צדדיות בניכוי צריכה ציבורית.

לוח ב'-2

התפתחות התוצר העסקי והפרייון, 1961 עד 1986
(אחוזי שינוי כמותיים, שנתיים וממוצעים רבי-שנתיים)

ממוצעים רבי-שנתיים								
	1986	1985	1984	1983	1982	1978	1975	1973
					עד	עד	עד	עד
	1986	1985	1984	1983	1986	1981	1977	1986
התוצר								
א. חשבונאות לאומית	3.7	3.8	1.8	3.1	2.3	4.4	1.7	2.9
ב. ענפי משק	3.7	1.9	0.8	4.7	2.7	3.8	2.5	3.2
תשומת העבודה	2.2	-0.2	2.4	3.2	1.5	2.2	0.8	1.2
מלאי ההון (לתחילת השנה)								
א. גולמי	2.4	3.2	4.7	3.1	3.3	4.1	6.1	4.9
ב. נקי	0.6	2.1	4.9	2.2	2.2	2.4	4.5	3.7
פרייון העבודה¹								
א. חשבונאות לאומית	1.5	4.0	-0.6	-0.1	0.7	2.1	0.9	1.7
ב. ענפי משק	1.5	2.1	-1.6	1.4	1.2	1.5	1.7	2.0
מלאי ההון לשעת עבודה								
א. גולמי	0.2	3.4	2.2	-0.1	1.7	1.8	5.2	3.7
ב. נקי	-1.5	2.3	2.4	-0.9	0.7	0.2	3.7	2.5
הפרייון הכולל²								
א. חשבונאות לאומית	1.4	2.9	-1.3	-0.1	0.2	1.5	-0.8	0.5
ב. ענפי משק	1.4	1.0	-2.3	1.5	0.6	1.0	0.0	0.8

(1) תוצר לשעת עבודה.

(2) מחושב לפי שיקלול תשומת העבודה ב-0.68 ומלאי ההון ב-0.32. משקלות אלה נקבעו על סמך התחלקות ההכנסה הלאומית הגולמית בין התמורה לעבודה ובין התמורה להון בממוצע רבי-שנתי, וכן על סמך ניתוח תשומה-תפוקה לשנת 1977/78.

דומה לזו ששררה בשנים 1974 עד 1980 בממוצע, לאחר שרמתו בשנים 1981 עד 1984 היתה נמוכה במיוחד. ברם, גם לפי תפיסה זו, רמת הצריכה הפרטית בשנת 1986 חרגה בעצם, במדה מסוימת, ממגמת ההכנסה הפנויה הפרמנגנטית; שכן יש לזכור, שההכנסה השוטפת בשנתיים האחרונות כוללת את המענק החדר-פעמי של ממשלת ארה"ב (המהווה כ-4 אחוזים מכלל ההכנסה המוגדרת לעיל), המטה כלפי מעלה את ההכנסה השוטפת. הגברת הרכישה של מוצרים בני-קיימא הושפעה כמובן מהעלייה הרבה בהכנסה הפנויה של משקי הבית, אך בעיקרה היא משקפת את השינוי שעשו משקי הבית בהרכב רכושם: מעבר מנכסים פיננסיים צמודי דולר — לנכסים פיננסיים אחרים ולנכסים פיסיים. הגורמים העיקריים לשינויים אלו בהרכב הרכוש היו: א. הקפאת שער החליפין של השקל, היחלשות הדולר יחסית למטבעות האירופיים והיין היפני, והירידה בריבית — כל אלה גרמו לשינוי בתשואות הצפויות על נכסים פיננסיים, ולכן לשינוי בהרכב הרצוי של תיק הנכסים. הדבר התבטא במעבר מנכסים פיננסיים צמודי דולר לנכסים פיננסיים אחרים ולנכסים פיסיים.

פרק ב', התוצר והביקושים 17

לוח ב'-3

התוצר הנובע¹ במסגרת העסקי, לפי שימושים סופיים, 1975 עד 1986
(אחוזים)

התרומה לשינוי בתוצר				משקל השימושים בתוצר			
ממוצע שנתי				ממוצע שנתי			
		1982	1976	1980			
		עד	עד	עד			
1986	1985	1984	1981	1986	1985	1984	
5.2	0.3	0.8	1.3	40.7	37.1	38.5	צריכה פרטית
-0.3	-0.2	0.0	-0.2	7.0	7.6	8.2	צריכה ציבורית
							השקעה בנכסים
-0.8	-0.9	-0.3	-0.8	10.4	11.7	14.3	קבוצים
-1.1	-0.1	0.1	-0.0	-0.9	0.1	0.0	השינוי במלאי
							סך השימושים
3.0	-0.9	0.6	0.3	57.2	56.5	61.0	המקומיים
1.1	2.3	2.0	3.3	42.8	43.5	39.0	יצוא
							סך השימושים
4.1	1.4	2.8	3.6	100.0	100.0	100.0	הסופיים ²

(1) תוצר מקומי גולמי במחיר גורמי הייצור, למעט ענף השירותים של הסקטור הציבורי ומלכ"ר, ולמעט התוצר של שירותי ריזר.

(2) לצורך התאמת השימושים לניתוח תשומה-תפוקה, ובחינת השפעתם על התוצר של הסקטור העסקי, נעשו הפחתות בשימושים השונים, כדלקמן: בצריכה הפרטית — וקיפת שירותי ריזר ותשלומי שכר של מלכ"ר; בצריכה הציבורית — תשלומי שכר של הסקטור הציבורי; ביצוא — תקבולים לגורמי ייצור בחוץ לארץ, תקבולים והכנסות של גורמי ייצור מקומיים, וכן רכיב היבוא הישיר בכל השימושים.

ה מ ק ו ר : ניתוח תשומה-תפוקה, שנערך בבנק ישראל, המתבסס על מקדמי תשומה-תפוקה, שנאמדו בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על פי שנת 1977/78, ועל נתוני השימושים הסופיים.

ב. התרחבות היצע האשראי הבנקאי והירידה בשערי הריבית הריאלית (ויתכן שאף השפיעו על הצריכה השוטפת).

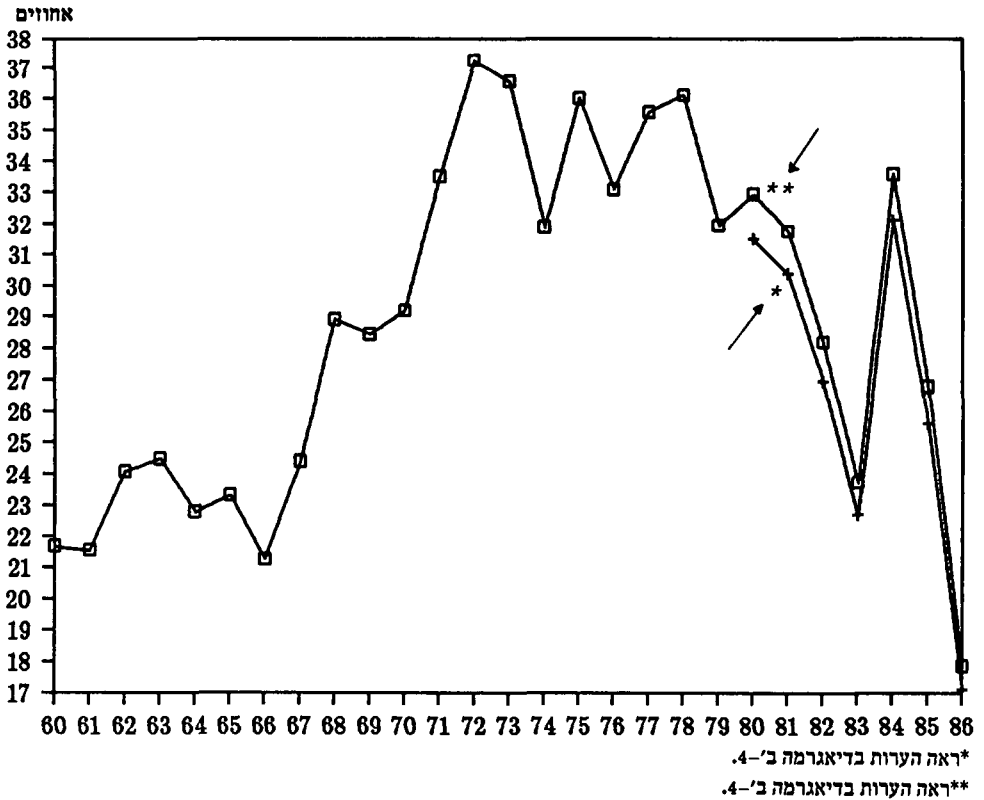
ג. ההתייכרות הצפויה על פני השנה של מוצרים בני קיימא, המיובאים בעיקר מאירופה ויפן (עקב התחזקות מתמשכת של המטבעות האירופיים והיין היפני), עורדו הקדמת רכישות. (מאחר שהפקדה בפת"ם נסגרת לשנה לפחות, לא יכול הפרט להתגונן כנגד ייסוף מטבעות אלה באמצעות השקעה פיננסית).

כאמור, הפירמות השקיעו השנה השקעה חריגה במלאים, ובלט במיוחד ההיקף הניכר של השקעות במלאי היהלומים (כ־280 מיליוני דולרים). נראה שצבירה זו משקפת גורם מיוחד — חשש מפגיעה אפשרית באספקה הסדירה של יהלומים גולמיים מדרום אפריקה, שנובע מאי היציבות הפוליטית בארץ זו. גם בחומרי גלם אחרים ניכרה השקעה גדולה המשקפת כנראה את הירידה הרבה במחירי חומרי הגלם בעולם, ואת הפחתת שיעורי הריבית בארץ ובחו"ל; אלה עורדו אולי השקעה ספקולטיבית מצד הפירמות. כן ייתכן שהרבר משקף ציפיות של הפירמות להחשת הצמיחה בעתיד והיערכות לקראתה.

הצמצום בהשקעה בנכסים קבועים נמשך גם השנה, לאחר שנתיים של ירידה משמעותית. הצמצום ניכר הן בבנייה למגורים והן בהשקעות בענפי המשק (בסקטור הציבורי והפרטי כאחד). ניתן היה לצפות, כי ההאטה

דיאגרמה ב' - 3

שיעור החיסכון הפרטי מההכנסה הפנויה מכל המקורות, 1960 עד 1986
(מבוסס על חישוב ריבית ריאלית ארוכת טווח על החוב של הסקטור הציבורי לציבור בארץ)

הרבה בשיעור האינפלציה, שהקטינה מאוד את תנאי אי הוודאות של היומים, תעודד הגדלה בהשקעות הסקטור הפרטי; אולם הדבר לא התרחש. הסיבה המשוערת לכך נעוצה בכישלון המדיניות לבלום את הגידול בעלות העבודה בתוצר העסקי (אשר נועדה להשפיע על הגדלת שיעור התמורה ליחידת הון), וייתכן גם, שהעלייה המתוכננת בהשקעות בענפי המשק טרם באה לידי ביטוי בפועל, עקב הזמן הרב הדרוש למימושן של תכניות השקעה (יש לציין, כי בשליש הראשון של 1987 עלו ההשקעות בציור מיבוא).

עליית עורך היבוא האזרחי בשנת 1986, בשיעור רב, מבטאת עלייה רבה ביבוא האזרחי (15.1 אחוזים, לאחר ירידה של כ-4 אחוזים בכל אחת מהשנתיים הקודמות), ומצד אחר — עלייה מתונה ביצוא (כ-5 אחוזים, התואם את שיעור הגידול הממוצע בשנים האחרונות).

העלייה הרבה ביבוא נבעה כאמור הן מהתרחבות גדולה בביקושים ספציפיים עתירי יבוא (כמו למשל מוצרים בנייניים, נסיעות לחו"ל והשקעה במלאי חומרי גלם מיבוא), והן מגידול בשימושים האחרים ומהזולה יחסית נכרת ביבוא (ראה לוח ב'-1). העלייה המתונה ביצוא משקפת את גידול הסחר העולמי (כ-4 אחוזים), ואילו ירידת מחירו היחסי מנעה את החשת קצב גידולו. לכאורה ניתן היה לצפות, בשנה של רפיון בשוק העבודה ושל צמצום רב בקניות המקומיות של הסקטור הציבורי, להתרחשות פיתוח ריאלי במשך השנה. אולם

ההתפתחות היתה הפוכה — התחולל יסוף ריאלי, שסיבתו העיקרית היתה נעוצה בעלייה החרیגה בשכר, שנבעה מגורמים חיצוניים (אם כי עלייה מתונה בשכר היתה מתבקשת בעקבות העלייה הרבה בביקושים המקומיים ובפעילות).

בחינה חלופה של עודף היבוא כהפרש בין סך ההשקעה המקומית (כולל ההשקעה במלאי) לבין החיסכון הלאומי (ממקורות פנים) מורה, כי העלייה בת 3.9 נקודות האחוז במשקלו של עודף היבוא האזורי בתוצר הלאומי הגולמי משקפת גידול בשיעור ההשקעה (0.9 נקודות אחוז תוצר) וירידה בשיעור החיסכון הלאומי (3.0 נקודות אחוז תוצר). תמונה דומה מצטיירת גם בתוספת ההעברות מחו"ל להכנסות המשק, אם כי בעוצמה גדולה יותר (ראה לוח להלן). למרות הירידה בשיעור החיסכון הלאומי בשנת 1986, הרי רמת החיסכון הממוצעת בשנתיים האחרונות חזרה בקירוב לרמה הממוצעת ששררה בשנים 1976 עד 1980, לעומת רמתו הממוצעת הנמוכה בשנים 1981 עד 1984 (עם זאת ייאמר, כי בשנתיים האחרונות נכלל בהכנסת המשק הסיוע האמריקאי המיוחד, והפסקתו עלולה להקטין את הכנסות המשק ואת שיעור החיסכון הלאומי). לעומת העלייה האמורה בשיעור החיסכון הלאומי, פחת בהתמדה שיעור ההשקעה והדבר איפשר את השיפור בחשבון השוטף במאזן התשלומים בשנתיים האחרונות — גם לעומת ממוצע השנים 1976 עד 1980. הגברת הצמיחה בעתיד תחייב החשה בקצב הגידול במלאי ההון העסקי, אשר הואט מאד בשנים האחרונות, כלומר, גידול בשיעור ההשקעה (כאחוז מהכנסות המשק); לפיכך חשובה ביותר התמדה בעליית החיסכון הלאומי, שאחרת יתפת שוב החוב החיצוני.

	1981	1976		
	עד	עד		
	1984	1980	1985	1986
(אחוזים מכלל הכנסות המשק)				
1. החיסכון הלאומי הגולמי	15.1	11.9	18.1	13.5
מכלל הכנסות המשק	(-8.9)	(-8.8)	(0.8)	(2.0)
מזה: א. החיסכון הציבורי	24.0	20.7	17.3	11.5
ב. החיסכון הפרטי	21.9	20.5	15.8	17.2
2. סך ההשקעה הגולמית				
3. החשבון השוטף נטו במאזן התשלומים***				
א. בשער חליפין אפקטיבי (1)-(2)	-6.8	-8.6	2.3	-3.7
ב. בשער חליפין רשמי	-3.6	-4.3	6.2	2.0

* הכנסות המשק = תוצר + העברות חד צדדיות נטו מחו"ל (בשער חליפין אפקטיבי). שיעור החיסכון הלאומי, מחושב בשער חליפין רשמי, מופיע בלוח ב'-ג'-5.

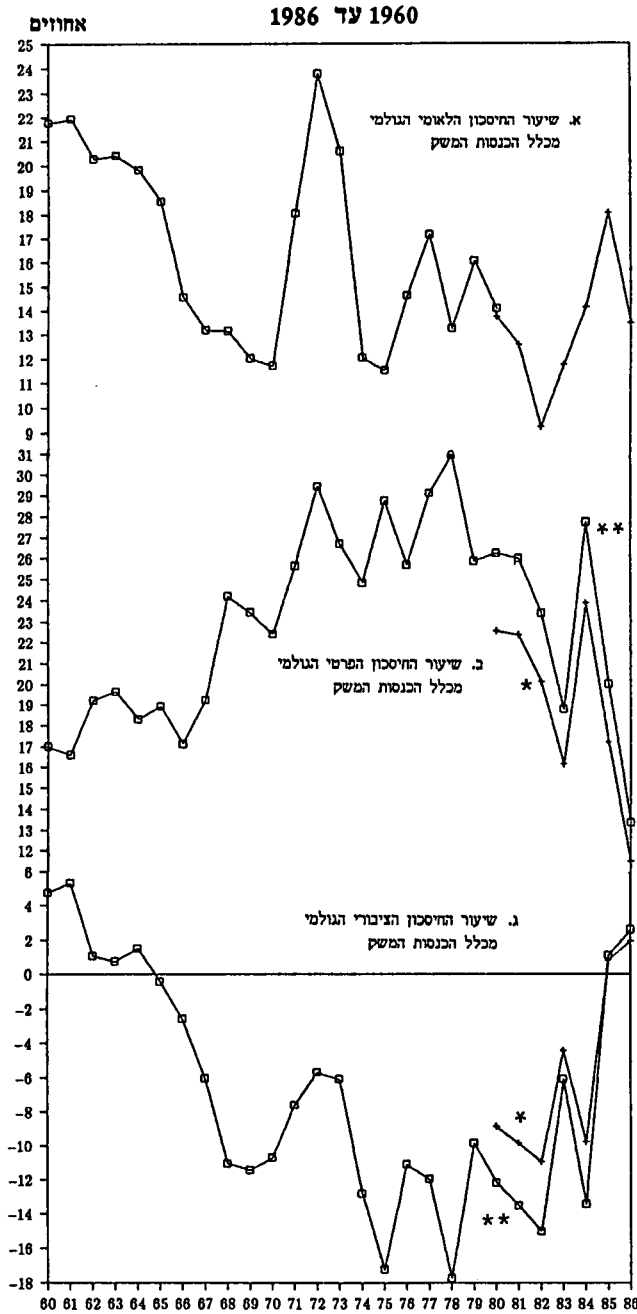
** מתואם ל-SNA החדש ע"י שירשור (ראה הערה ראשונה בלוח ב'-1).

*** ביבוא הבטחוני נכללו תשלומי מקדמות בגין הזמנות יבוא (בשנים 1986-1986).

לסיכום, תנאי מרכזי לחידוש הצמיחה הוא התייצבות רמה נמוכה של אינפלציה והמשך הקטנת מעורבות הסקטור הציבורי במשק (במישרין — באמצעות ביקושים ומיסים, ובעקיפין — באמצעות שוק ההון ופיקוח מינהלי, למשל). אך בכך לא די: הוזלת עלות העבודה ליצרן והעלאת שיעור התשואה נטו ליחידת הון (התלויים זה בזה) חשיבותם מרובה לחידוש הצמיחה, והרפורמה במס הישיר על חברות היא צעד בכיוון הרצוי. אשר לרפורמה במסי הכנסה על הפרטים, הרי מנקודת ראות צמיחת התוצר היה עדיף, שההקטנה בשיעורי המס תתרכז בהוזלת עלות העבודה למעסיק (למשל, באמצעות הקטנה נוספת בתשלומי לביטוח לאומי, בגין העוברים) מאשר רק בהגדלת ההכנסה נטו לעובד.

ד י א ג ר מ ה ב' - 4

שיעור החיסכון הלאומי הגולמי מכלל הכנסות המשק¹ והתחלקותו בין הסקטור הפרטי לסקטור הציבורי,

* שיעורי החיסכון המתוארים בעקומה זו מתבססים על מתכונת החשבונאות הלאומית החדשה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - ראה הערה ראשונה ב'1-.

** החל משנת 1980, משורשרת עקומה זו על פי תוואי העקומה במתכונת החדשה.

(1) ראה לוח ב'3-4.

(2) ראה לוח ב'1-4, וב'3-5.

לוח ב'-4

התוצר הלאומי וההכנסה הלאומית, 1983 עד 1986*

העלייה או הירידה (-) הריאלית' לעומת השנה הקודמת				הערך במחירים שוטפים				
1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983	
(אחוזים)				(מיליוני ש"ח)				
6.1	-4.1	-3.0	5.2	39,633	25,861	7,066	1,444	1. תוצר לאומי גולמי (במחירי שוק)
3.9	-0.5	3.2	-1.2	6,395	4,261	1,122	216	2. פחת
16.7	22.3	-11.1	12.5	5,912	3,508	752	168	3. מסים עקיפים על הייצור המקומי
-40.0	-28.4	17.1	-6.3	786	906	332	56	4. תמיכות על הייצור המקומי
36.4	62.3	-25.3	25.2	5,126	2,601	420	111	5. מסים עקיפים נטו (4)-(3))
-13.0	-4.9	-10.9	-16.4	608	483	133	30	6. רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה
2.0	-9.8	-2.2	4.1	28,720	19,482	5,657	1,147	7. הכנסה לאומית (1)+(2)-(5)-(6))
2.4	-9.9	-1.9	4.8	28,112	18,999	5,524	1,117	8. הכנסה לאומית, למעט רכיב התמיכות

* ראה הערה ראשונה בלוח ב"1.

(1) במנחי כוח קנייה של סל הצריכה הפרטית.
ה מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'-5

ההכנסה הפרטית הפנויה ושיעורי החיסכון הפרטי, 1983 עד 1986 * (מחושבים לפי תשלומי ריבית ריאליים)¹

העלייה או הידירה (-) הריאלית ² לעומת השנה הקודמת				הערך במחירים שוטפים			
1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983
(אחוזים)				(מיליוני ש"ח)			
2.0	-9.8	-2.2	4.1	28,720	19,482	5,657	1,147
-22.3	-30.6	8.6	-13.1	375	334	126	23
3.1	-0.2	3.6	-0.9	5,684	3,815	1,002	192
2.6	-7.9	-1.5	3.7	34,029	22,963	6,533	1,316
12.5	19.8	-22.1	2.8	7,077	4,355	952	242
5.8	11.0	-13.3	-1.2	2,715	1,777	419	94
10.5	17.1	-19.6	1.7	9,792	6,132	1,371	336
17.8	268.3	-19.3	32.7	428	251	18	4
				-321	-101	-59	3
6.7	33.3	6.1	-8.2	5,934	3,850	756	141
1.4	-9.7	6.4	2.9	30,064	20,531	5,959	1,114
27.4	11.6	-16.1	-15.9	1,433	778	183	43
2.3	-9.1	5.5	2.1	31,497	21,309	6,142	1,157
14.0	-0.4	-7.3	8.0	26,115	15,854	4,170	892
				(אחוזים)			
				13.1	22.8	30.0	19.9
				17.1	25.6	32.1	22.9

* ראה הערה ראשונה בלוח ב'-1.

(1) תשלומי הריבית על חשבון החוב הפנימי של הממשלה לציבור (הכוללים בתשלומי העברה נטו לציבור) מתוקנים כך, שהם משקפים תשלומי ריבית ריאלית ארוכת טווח. תשלומי העברה לציבור בלוח ב'-5א' שונים מאלו המופיעים בלוח זה, מאחר שהם כוללים תשלומי ריבית של הממשלה לציבור על חשבון החוב הפנימי המשולמים בפועל על בסיס נומינלי (תאמים) לשיטת החישוב של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

(2) במגזר כח קנייה.

(3) תשלומים לביטוח לאומי כוללים מס מקביל.

(4) מילות תובה ברוטו בניכוי פירעון מילות תובה.

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'-5'

ההכנסה הפרטית הפנויה, ושיעורי החיסכון הפרטי, 1983 עד 1986
(מחושבים לפי תשלומי ריבית נומינליים)¹

העלייה או הירידה (-) הריאלית ² לעומת השנה הקודמת				הערך במזורים שוטפים			
1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983
(אחוזים)				(מיליארדי ש"ח)			
2.0	-9.8	-2.2	4.1	28,720	19,482	5,657	1,147
292.1	-82.1	-23.7	-31.2	680	120	176	46
3.1	-0.2	3.6	-0.9	5,684	3,815	1,002	192
0.7	-6.3	-0.6	5.2	33,724	23,176	6,483	1,293
12.5	19.8	-22.1	2.8	7,077	4,355	952	242
5.8	11.0	-13.3	-1.2	2,715	1,777	419	94
10.5	17.1	-19.6	1.7	9,792	6,132	1,371	336
17.8	268.3	-19.3	32.7	428	251	18	4
				-321	-101	-59	3
10.1	3.3	2.1	-3.5	6,603	4,153	1,054	205
0.1	-11.2	6.9	4.9	30,428	21,046	6,206	1,155
27.4	11.6	-16.1	-15.9	1,433	778	183	43
1.1	-10.5	6.0	4.0	31,861	21,825	6,389	1,198
-13.0	-4.9	-10.9	-16.4	608	483	133	30
-11.8	1.1	-5.1	-17.2	606	476	123	26
1.1	-10.4	6.2	4.1	31,860	21,817	6,379	1,194
14.0	-0.4	-7.3	8.0	26,115	15,854	4,170	892
				(אחוזים)			
				14.2	24.7	32.8	22.8
				18.0	27.4	34.7	25.5
				18.0	27.3	34.6	25.3

(1) ראה הערה 1 בלוח ב'-5. (2) כמונחי כוח קנייה. (3) תשלומים לביטוח לאומי כוללים מס מקביל. (4) מילואות חובה ברוטו בניכוי פירעון מילואות חובה.
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

2. ההכנסה הפנויה

שיעור עלייתה של ההכנסה הפנויה בשנת 1986 דמה לשיעור עלייתו של התוצר המקומי הגולמי — כ־2 אחוזים. זוהי תוצאה של כמה השפעות, שקיוזן זו את זו. הקפאת שער החליפין, שיפור מסוים בתנאי הסחר החיצוניים ועליית השכר בסקטור הציבורי הוויילו את מחירי הצריכה הפרטית יחסית למחירי התוצר, והדבר תרם להגדלת כוח הקנייה של התוצר, שגדל בכ־6 אחוזים (במונחי כוח קנייה). השפעה זו קווצה במלואה בעלייה של המסים העקיפים (נטו), וכתוצאה מכך גדלה ההכנסה הלאומית בכ־2 אחוזים בלבד. עליית המסים העקיפים (נטו) משקפת הן את המדיניות המרסנת שהופעלה באמצע שנת 1985, והן את הגידול הניכר של הצריכה הפרטית. העלייה במסים הישירים ובמסים על רכוש, שאמורה לתרום להקטנת ההכנסה הפנויה, קווצה בעלייה של תשלומי ההעברה וההעברות לפרטים מחו"ל, ולפיכך שיעור גידולה של ההכנסה הפנויה דומה לזה של ההכנסה הלאומית.

בשנת 1986, שלא כמו בקודמתה, לא חלו שינויים משמעותיים במדיניות הפיסקלית. עם זאת חל שינוי ניכר בהתחלקות ההכנסה הלאומית, ושינוי ניכר עוד יותר — בהתחלקות ההכנסה הפנויה. ההכנסה הפנויה משכר ומתשלומי העברה שוטפים עלתה בשנת 1986 בכ־17 אחוזים — תוצאה של גידול ניכר ברכיב השכר בהכנסה הלאומית, ירידה במסים על השכר (בניגוד לעלייה ניכרת של המסים על ההכנסות האחרות), ועלייה בתשלומי ההעברה השוטפים. כפי שיפורט בסעיף הבא, יש להניח, כי לעלייה הניכרת של משקל ההכנסה הפנויה משכר ומתשלומי העברה שוטפים היתה השלכה על התפתחות הצריכה הפרטית בשנת 1986.

3. הצריכה הפרטית והחיסכון הפרטי

לאחר שנתיים של ירידה, עלתה הצריכה הפרטית לנפש בשנת 1986 בשיעור ניכר, כ־12 אחוזים, ואילו ההכנסה הפנויה עלתה בשיעור מתון, כאחוז אחד לנפש. משמעות הדבר היא המשך תהליך הירידה של שיעור החיסכון הפרטי, עד לשפל חסר תקדים (מזה שני עשורים).

עלייתה של הצריכה הפרטית הקיפה את כל הרכיבים, אם כי בעוצמות שונות. עלייה בולטת נרשמה ברכישות של מוצרים בני קיימא ובצריכה של ישראלים בחו"ל — 46 ו־28 אחוזים, בהתאמה (לאחר שנתיים של ירידה ברכיבים אלו). גם הצריכה של מוצרים שאינם בני קיימא גדלה בקצב מהיר: צריכת מזון, משקאות וטבק גדלה בכ־6.9 אחוזים (לעומת 2.9 אחוזים ב־1985), והצריכה השוטפת האחרת — בכ־14 אחוזים.

בשנתיים הקודמות (1984 ו־1985) ירדה "רמת החיים" ירידה מצטברת של כ־5 אחוזים. העלייה החריגה של הצריכה הפרטית בשנת 1986 מבטאת עלייה של כ־8 אחוזים ברמת החיים, שעברה את השיא של שנת 1983. (ראה לוח הטקסט, בעמוד הבא).

לפני שנדון בגורמים אפשריים לעלייתה החריגה של הצריכה הפרטית בשנת 1986, נציין, שאין בדינו הסבר מלא לתופעה זו. הצריכה הפרטית בשנה השוטפת מושפעת מגורמים ארוכי טווח, המשקפים כוחות "מייצבים", ומגורמים קצרי טווח, המשקפים כוחות "מסיטים". הגורם העיקרי הקובע בסופו של דבר את המגמה של הצריכה הפרטית הוא ההכנסה הפרטית הפנויה. עיון בדיאגרמה ב'—5 מלמד, כי מתחילת שנות השבעים ועד אמצע שנות השמונים לא ניכרת מגמה כלשהי, לא של עלייה ולא של ירידה, בשיעור החיסכון הפרטי. משמעות הדבר היא, כי בתקופה זו הותאמה הצריכה הפרטית (או, ליתר דיוק, רמת החיים)

* "רמת החיים" מוגדרת כצריכה פרטית למעט רכישות בני קיימא ובתוספת אומדן של זקיפת השירותים הנובעים ממלאי בני קיימא — כל זאת לנפש.

התפתחות ההכנסות והצריכה 1981 עד 1986

1986	1985	1984	1983	1982	1981	
שיעורי שינוי לנפש (אחוזים מעוגלים)						
12	-2	-9	7	5	10	סך הצריכה הפרטית
						סך הכול למעט מלכ"ד
11	-3	-7	6	5	8	דיוור ובני קיימא
44	-3	-33	17	9	37	רכישות בני קיימא
8	-1	-4	6	5	7	דמת חיים ¹
0	-12	4	3	-3	14	ההכנסה הפנויה מכל המקורות ²
-1	-13	5	4	-3	15	ההכנסה הפנויה ממקורות פנים ²
						ההכנסה הפנויה משכר
15	-10	-3	3	4	10	ומתשלומי העברה שוטפים
-21	-15	16	4	-11	22	ההכנסה הפנויה אחרת
(אחוזים)						
63	54	53	57	57	53	משקל ההכנסות משכר בהכנסה ממקורות פנים

(1) ראה הערה 3 בעמוד הקודם. (2) מחושבת לפי תשלומי הריבית הנומינלית.

למגמת ההכנסה הפנויה התאמה כמעט מלאה⁴. שיעור החיסכון מאופיין בתנודות, לעתים חריפות, אולם לאחר כל תריגה מהמגמה בא תיקון, המשקף תהליך התאמה של הצריכה למגמת ההכנסה. על רקע זה, ובעקבות ירידתו החריפה של שיעור החיסכון בשנת 1985, היה ניתן לצפות לעלייה מסוימת של שיעור החיסכון בשנת 1986. בפועל ירד שיעור החיסכון ירידה חריפה; נראה אפוא, כי הגורמים שהשפיעו על הצריכה הפרטית בשנת 1986 היו גורמים "מסיטים", ולכן יש להניח שהשפעתם היא קצרת טווח. עם זאת, שימוש בהגדרות אלטרנטיביות של ההכנסה הפנויה⁵ מעלה את האפשרות, כי בשנים האחרונות קיימת מגמה מסוימת של ירידה בנטייה לחסוך. לכן אין לשלול את האפשרות, שהירידה הרצופה בשיעור החיסכון ב־1985 וב־1986 משקפת בחלקה גם מגמה כזאת. (התנודות החריפות בשיעור החיסכון בשנים האחרונות מקשות על האבחנה.) בהמשך נצביע על כמה גורמים אפשריים ליירידתה של הנטייה לחסוך. עלייתה החריגה של הצריכה הפרטית והיירידה של שיעור החיסכון בשנת 1986 נובעים, ככל הנראה, משילוב של כמה גורמים: (א) גידול ניכר של ההכנסה הפנויה משכר ומתשלומי העברה שוטפים, כ־17

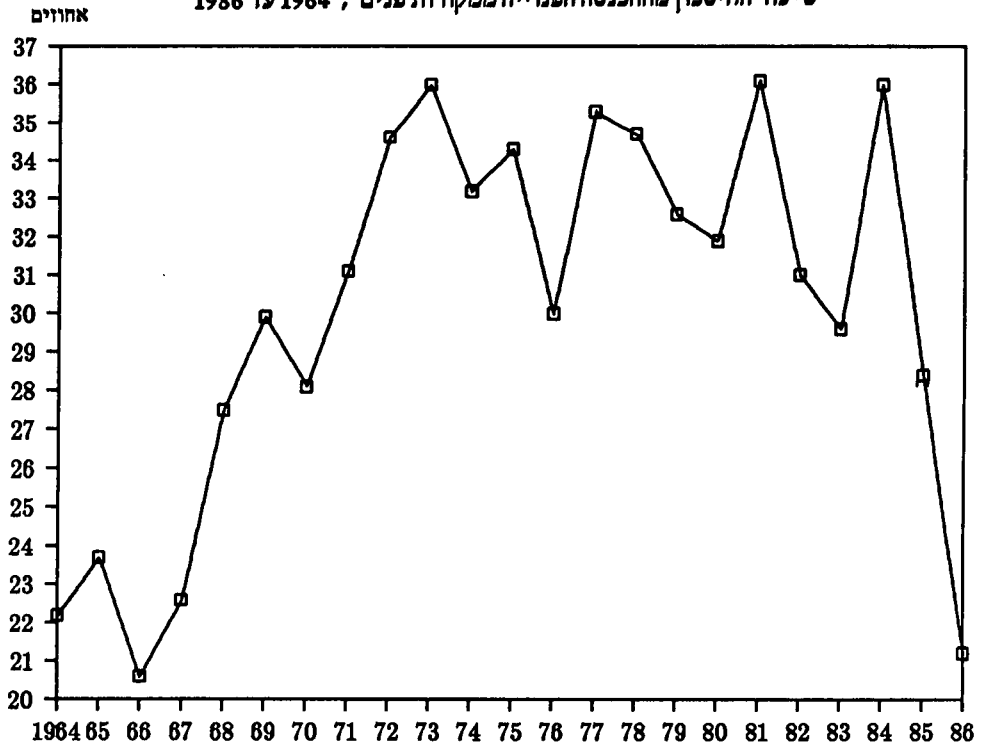
⁴ ההכנסה הפנויה שלפיה גורנו את שיעור החיסכון מוגדרת כהכנסה פרטית גולמית פנויה ממקורות פנים בתוספת זקיפה של השירותים הנובעים ממלאי בני הקיימא. הצריכה הפרטית הרלבנטית היא "דמת החיים".

⁵ בדיאגרמה ב־5 השתמשנו בהכנסה הפנויה ממקורות פנים. כאשר משתמשים בהכנסה הפנויה מכל המקורות, כלומר בתוספת ההעברות לפרטים מחו"ל, מתקבלת תמונה שונה במקצת. כאן מסתמנת בשנים האחרונות מגמה של ירידה בשיעור החיסכון. עם זאת מידת הרלבנטיות של רכיב ההעברות מחו"ל, כפי שהוא נמדד בפועל, מוטלת בספק. בתחילת שנות השבעים נרשמה בהעברות לפרטים מחו"ל עלייה תלולה, ומאז ואילך ערכן הריאלי הולך ויורד. רכיב זה משקף בחלקו תנועות הון ספקולטיביות, מתנות חרפועמיות והעברות רכוש, ולכן הוא שונה במהותו מיתר רכיבי ההכנסה הפנויה. יש להניח, שגידולן של ההעברות מחו"ל בתחילת שנות השבעים משקף בחלקו את גל העלייה של סוף שנות השישים. (כאשר עולה חדש מעביר את רכושו לארץ, הדבר נרשם כהעברה חרצודית.) העברות אלו נרשמו כגידול בהכנסה הפנויה, אך אין סיבה שהצריכה הפרטית תגדל בשיעור דומה. (זה אחד הגורמים לעלייה הניכרת של שיעור החיסכון בתחילת שנות השבעים.) מגמת היירידה ברכיב זה בעשור האחרון משקפת בחלקה את ההאטה בעלייה, ושוב — אין לצפות להאטה דומה בצריכה הפרטית.

קושי אחר טמון במדידת הריבית על החוב הפנימי. תשלומי ההעברה (הנכללים בהכנסה הפנויה) כוללים גם תשלומי ריבית ריאליית וגם תשלומים המשקפים פיצוי על שחיקת הקרן. כאשר מפחיתים אומדן של התשלומים בגין שחיקת הקרן, מתקבלת תמונה שונה במקצת. גם כאן מסתמנת בשנים האחרונות מגמה מסוימת של ירידה בשיעור החיסכון.

דיאגרמה ב' - 5

שיעור החיסכון מההכנסה הפנויה ממקורות פנים*, 1964 עד 1986

* ראה הערה 4.

אחוזים (בניגוד לירידה חריפה עוד יותר בהכנסות שאינן משכר); (ב) התרחבות ניכרת של האשראי, בד בבד עם ירידת מחירו הריאלי; (ג) הקפאת המחירים (כולל מחירי היבוא); (ד) הקפאת שער החליפין והמשך היחלשות הדולר יחסית למטבעות האחרים; (ה) הקלה במצב מאזן התשלומים; (ו) האטה מהירה של קצב האינפלציה.

כאמור, העלייה החריגה של הצריכה הפרטית בשנת 1986 קשורה, קרוב לוודאי, לגידול הניכר של ההכנסה הפנויה משכר ומתשלומי העברה שוטפים. כפי שצוין לעיל, מגמת הצריכה הפרטית נקבעת בסופו של דבר על פי מגמת סך ההכנסה הפנויה, אולם שינויים בהתחלקות ההכנסות יכולים לגרום, בטווח הקצר, לתנודות בצריכה הפרטית, ולכן — לתנודות בשיעור החיסכון. זאת מפני שלפחות בטווח הקצר הנטייה השולית לצרוך מההכנסות משכר גבוהה יותר מן הנטייה השולית לצרוך מההכנסות האחרות. להבדלים בנטיית לצרוך ניתן למנות שתי סיבות:

א. ההכנסה משכר ומתשלומי העברה שוטפים מועברת ישירות למשקי הבית, בעוד שהמנגנון דרכו מועברות חלק מההכנסות האחרות (למשל רווחים שלא חולקו) הוא מורכב יותר, ולכן הן חשופות למידה רבה יותר של אי סדירות ואי ודאות. ההכנסות האחרות רגישות יותר גם לשינויים במדיניות ובשיעור האנפלציה. (כך, למשל, בשנת 1986, כשהואט קצב האינפלציה, עלו מאוד גביות המס מההכנסות האחרות.) לפיכך התנודות השנתיות (או ליתר דיוק הסטיות מהמגמה) בהכנסות משכר הן בדרך כלל קטנות יותר מן התנודות בהכנסות האחרות. לכן המשקל שהציבור מייחס להכנסה השוטפת משכר בהערכת ההכנסה

לוח ב'-6

סך הצריכה הפרטית, 1983 עד 1986*

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת												
במחיר				בכמות				הערך במחירים שוטפים				
1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983	
(אנשים)				(מיליוני ש"ח)								
45.1	300.8	376.1	142.9	9.2	3.7	-3.2	5.5	11,163	7,043	1,694	368	1. צריכת מוצרים שוטפים
50.8	309.9	377.1	153.9	6.9	2.9	0.3	7.0	7,688	4,771	1,132	236	מוז: מזון, משקאות וטבק
34.4	283.0	374.7	126.0	13.8	5.5	-9.7	2.7	3,475	2,272	562	131	צריכת שוטפת אחרת
54.6	309.1	383.2	148.5	5.6	-1.3	-3.0	6.8	6,917	4,239	1,050	224	2. שירותים אחרים
40.0	345.9	443.1	123.7	27.8	-25.4	-6.8	21.7	1,421	794	239	47	3. צריכת ישראלים בתוך לארץ
44.6	546.0	186.5	156.8	-21.3	7.9	10.9	3.4	1,625	1,427	205	64	4. צריכת זרים בארץ (-)
48.9	287.9	407.9	141.9	12.8	-1.2	-4.8	7.5	17,876	10,649	2,778	574	5. צריכה פרטית, למעט מלכ"ר, ריזור ובני קיימא
42.6	247.6	409.2	135.5	46.3	-1.4	-32.0	18.1	2,716	1,302	380	110	6. רכישות בני קיימא
57.5	250.0	385.3	156.9	1.6	0.0	0.9	0.9	944	590	169	34	7. צריכת שירותי מלכ"ר
35.1	281.1	370.7	159.8	2.3	3.0	3.4	3.4	4,579	3,313	844	173	8. צריכת שירותי ריזור
44.5	281.7	404.4	144.2	14.0	-0.4	-7.3	8.0	26,115	15,854	4,170	892	9. סך הצריכה הפרטית
46.0	285.0	399.8	146.0	10.2	-0.3	-3.0	6.4	23,399	14,552	3,790	782	10. סך הצריכה הפרטית, למעט בני-קיימא

* ראה הערה ראשונה בלוח ב'-1.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הפרמנגנטית משכר גבוה יותר מאשר בהכנסות אחרות. (עם זאת קשה להגות, שגידול השכר בשנת 1986 נתפס כולו כפרמנגנטי, ולכן יש לסייג את החשיבות של נימוק זה להסבר התפתחות הצריכה הפרטית בשנת 1986).

ב. תשלומי ההעברה השוטפים, שגדלו בכ־16 אחוזים, ניתנים בעיקר לאוכלוסייה בעלת הכנסה נמוכה יחסית, שגטייתה לצרוך מההכנסה היא גבוהה יחסית.

במהלך שנת 1986 התרחב האשראי במידה ניכרת. בד בבד עם התרחבותו, ירד שיעור הריבית הריאלית, וכן עלה משקלו של האשראי המופנה למשקי הבית. כיוון שהיכולת של חלק לא־מבוטל ממשקי הבית לקבל אשראי היא בדרך כלל מוגבלת (וזה צומצמה עוד יותר במחצית השנייה של 1985), סייעה ההתרחבות הניכרת של האשראי הצרכני בשנת 1986 למשקי הבית לממן את הגדלת צריכתם השוטפת, ובעיקר את הרכישות המוגברות של מוצרים בני־קיימא.

גורם נוסף שתרם להגברת הצריכה הפרטית בשנת 1986 היה ההקפאה הזמנית של המחירים באמצע שנת 1985 (כולל מחירי היבוא) וההפשרה ההדרגתית של ההקפאה במהלך 1986. הידיעה כי ההקפאה היא זמנית וההפשרה ההדרגתית יצרו ציפיות לעליית מחירים — דבר שהגביר את הרכישות של מוצרים בני קיימא ואת הצריכה של מוצרים ושירותים בעלי אופי דומה (כלומר כאלה שניתן להקדים את מועד צריכתם).

הקפאת שער החליפין, היחלשות הדולר יחסית למטבעות האחרים וירידת הריבית גרמו לשינוי בתשואות הצפויות, ולכן — לשינוי בהרכב הרצוי של תיק הנכסים. הדבר התבטא במעבר מנכסים צמודי מטבע חוץ לנכסים פיננסיים אחרים ולנכסים פיסיים. הגורמים שצוינו לעיל (הגידול בשכר ובאשראי והקפאת המחירים) דרבנו את המעבר לנכסים בני קיימא ואת הגברת הצריכה של מוצרים ושירותים בעלי אופי דומה. הגברת הרכישות של מוצרים בני קיימא משקפת גם ניסיון לפצות על ההאטה הניכרת של גידול מלאי המוצרים הללו בשנתיים האחרונות. (לעניין זה נחזור בהמשך).

עקב קשיים במימון מאזן התשלומים בשנת 1980 ובשנת 1984, ננקטו צעדים שגרמו להאצה אינפלציונית, וזו הגבירה את תחושת אי־הוודאות לגבי המגמות העתידיות של המשק. הקשיים במאזן התשלומים ואי הוודאות שנגלוותה להאצה האינפלציונית סייעו לריסון הצריכה הפרטית בשנים אלו. שנת 1986 עומדת בסימן האטה מתמדת של שיעור האינפלציה, בד בבד עם תחושת הקלה במאזן התשלומים; יש להגות, כי תופעות אלו תרמו להגדלת הצריכה הפרטית.

האטה מהירה של קצב האינפלציה עשויה לדרבן את הצריכה הפרטית, בטווח הקצר, גם מסיבה נוספת: בתקופה של שינויים חדים בשיעור האינפלציה, הציבור מתקשה להבחין בין שינויים במחירים היחסיים לשינויים ברמת המחירים המוחלטת. הצרכן יודע את מחיר המוצרים שאותם הוא מעוניין לקנות, אולם בדרך כלל אין בידיו מידע עדכני על המחיר של שאר המוצרים, שאותם אינו מעוניין לקנות באותה נקודת זמן. בתקופה של האצה אינפלציונית, אם האינפלציה בפועל גבוהה מן הצפוי, מוצא הצרכן כי המוצרים שאותם הוא מעוניין לקנות התייקרו יותר מהצפוי. הוא עלול להסיק, בטעות — לפחות בשלב הראשון — שהמחיר היחסי של מוצרים אלו עלה, ולפיכך יצמצם את קנייתם. למעשה, במשך הזמן, כשילך לקנות מוצרים אחרים, יתברר לו, כי כל המוצרים התייקרו במידה דומה, והוא יתכן את צריכתו בהתאם לכך; אולם בתקופה שבה שררה הטעות גדל שיעור החיסכון. עליית שיעור החיסכון בשנת 1980 ובשנת 1984 עולה בקנה אחד עם אפשרות זו. כאשר האינפלציה מאטת, נצפה לתופעה הפוכה, כלומר ליירידה זמנית של שיעור החיסכון. יש להגות, כי האטה האינפלציה בשנת 1986 היתה מהירה מהצפוי; הדבר יצר בציבור קושי בהבחנה בין שינוי במחירים היחסיים לשינוי ברמת המחירים הכללית, וכתוצאה מכך ירד שיעור החיסכון.

* הסבר זה נסמך על תיאוריה שפותחה בידי הכלכלן הבריטי אנגוס רישון. רישון בוחן תיאוריה זו לגבי המשקים של אנגליה וארצות הברית, ומצא קשר חיובי בין שינויים בקצב האינפלציה לשינויים בשיעור החיסכון הפרטי.

כאמור, ההשפעה של כל הגורמים שצוינו עד כה היא בעיקרה קצרת טווח. אם אמנם גורמים אלו הם הגורמים העיקריים שהשפיעו בשנת 1986 — יש לצפות בעתיד לתהליך התאמה, שיתבטא בעלייה של שיעור החיסכון הפרטי בחזרה לממוצע הרבי-שנתי. (וזאת, כמובן, בתנאי שאמצעי המדיניות, בעיקר הקפאת המחירים ושער החליפין, אינם נוגדים לאורך זמן כוחות כלכליים בסיסיים.) הערכה זו נתמכת בעובדה, שמתחילת שנות השבעים ועד שנת 1985 התקיימה התאמה כמעט מלאה בין התפתחות הצריכה הפרטית ובין התפתחותה של מגמת ההכנסה הפנויה (כפי שמשקף בריאגרמה ב'—5).

כפי שצוין לעיל, שימוש בהגדרות אלטרנטיביות של ההכנסה הפנויה מעלה את האפשרות, כי בשנים האחרונות קיימת מגמה מסוימת של ירידה בנטייה לחסוך, וייתכן, כי ירידתו של שיעור החיסכון בשנת 1986 משקפת, בין השאר, מגמה זו. ניתן להצביע על כמה גורמים העשויים להסביר אפשרות זו.

גורם אחד קשור בגודלו הניכר של החוב הפנימי. ייתכן שהדבר עורר בציבור חששות לגבי יכולתה (או נכונותה) של הממשלה לפרוע את החוב הפנימי. אפשר שחששות אלו, על רקע הנוטות היחסית של החוב, גרמו לשינויים בהרגלי הצריכה של הציבור ולמגמת ירידה בשיעור החיסכון הפרטי. ייתכן גם, שהציבור צופה קשיים בפדיון של מגיות ההסדר (ב'1988), והדבר מגביר חששות אלו ומחריף את ירידתו של שיעור החיסכון הפרטי. עם זאת ראוי לציין, שבשנת 1986 ירד החוב הפנימי במידה מסוימת. הימנעות מהגדלת החוב הפנימי בעתיד עשויה לסייע לעלייה של שיעור החיסכון הפרטי.

הצריכה הציבורית האזרחית (לנפש) הולכת ויורדת, זה כמה שנים רצופות. מגמה זו (שהחריפה בשנתיים האחרונות, והיא חיובית כשלעצמה) התבטאה, בין היתר, בצמצום השירותים הניתנים לציבור (למשל שירותי בריאות וחינוך). ייתכן, שמגמת הירידה של שיעור החיסכון הפרטי בשנים האחרונות משקפת בחלקה תהליך של תחלופה בין רכיבים מסוימים של הצריכה הציבורית והצריכה הפרטית.

הירידה בגירעון הסקטור הציבורי בשנתיים האחרונות נבעה בחלקה מירידה של הצריכה הציבורית (המקומית). אפשר, כי להערכת הציבור, הקטנת חלקה של הממשלה בתוצר תתבטא בעתיד בהקלת נטל המסים, ולכן — בגידול של ההכנסה הפנויה. אפשרות כזאת עשויה אף היא להסביר חלק מירידת שיעורו של החיסכון הפרטי בשנתיים האחרונות. גורם נוסף העשוי להשפיע בכיוון דומה הוא עליית ערכן הריאלי של ההעברות לממשלה. בד בבד עם ירידת ערכן של ההעברות לפרטים, מסתמנת בעשור האחרון מגמת עלייה בהעברות התר-צדדיות לממשלה (וכן בסך ההעברות), ומגמה זו התחזקה בשנתיים האחרונות. ייתכן, שהציבור מעריך כי מגמה זו תתמיד, ובסופו של דבר, תתבטא גם בעלייה של ההכנסה העומדת בפניו. על שיעור החיסכון יכולים להשפיע גם גורמים דמוגרפיים. בשנים האחרונות פחת משקל הגילאים הצעירים (20-35) באוכלוסייה. כיוון ששיעור החיסכון של גילאים אלו בדרך כלל גבוה משל האחרים, ירידת משקלם באוכלוסייה יכולה להביא לירידה של שיעור החיסכון הפרטי.

א. הרכב הצריכה הפרטית

הצריכה של מוצרים שוטפים גדלה בשנת 1986 בכ"9.2 אחוזים. הרכיב של מזון, משקאות וטבק, שהוא הרכיב העיקרי בצריכה השוטפת, גדל בכ"6.9 אחוזים, בד בבד עם עליית מחירו היחסי. צריכת דלק ומאור גדלה בכ"8.7 אחוזים, עקב ירידה חריפה של כ"21 אחוזים במחיר היחסי. גם הרכיבים הלבשה, הנעלה וחפצים אישיים וכן "מוצרים אחרים" עלו בשיעורים גבוהים — 18 ו"14.2 אחוזים, בהתאמה. הצריכה של שירותים אחרים גדלה בשיעור מתון יחסית, כ"5.6 אחוזים, בד בבד עם עלייה של כ"7 אחוזים במחיר היחסי. לאחר ירידה ניכרת של כ"25 אחוזים בשנת 1985, גדלה הצריכה של ישראלים בחו"ל בשנת 1986 בכ"28 אחוזים, וזאת בלי שתחול ירידה משמעותית במחיר היחסי של רכיב זה. לעומת זאת, בצריכה של זרים בארץ נרשמה ירידה חריפה, כ"21 אחוזים, הנובעת מהאטה ניכרת בתירות מחו"ל. בהוצאה לנפש של מלכ"רים המשרתים משקי בית נרשמה בשנת 1986 יציבות (לאחר שלוש שנים של ירידה רצופה).

הרכישות של מוצרים בני קיימא עלו בשנת 1986 בשיעור ניכר, כ־46 אחוזים. בחינה של התפתחות המלאי הנקי של מוצרים בני קיימא (ראה לוח טקסט להלן) מלמדת, שגידול רכישותיהם בשנת 1986 משקף לפחות בחלקו ניסיון לפצות על ההאטה הניכרת של קצב גידול המלאי בשנתיים הקודמות. בשני העשורים הקודמים (עד שנת 1984) גדל המלאי (הנקי) של בני קיימא בקצב מהיר, כ־11 אחוזים בממוצע לשנה. קצב הגידול אמנם לא היה אחיד על פני כל התקופה, אולם ההאטה בשנים 1984 ו־1985 בולטת על רקע ההתפתחות בשנים הקודמות. הגידול הניכר ברכישות במהלך 1986 משתקף בהאצת קצב גידולו של המלאי, אם כי שיעורו עדיין נמוך מהממוצע השנתי שהתקיים עד שנת 1984.

התפתחות המלאי הנקי של בני קיימא
(קצבי גידול שנתיים לסוף תקופה)

	1986	1985	1984	-1979 1983	-1975 1978	-1968 1974
ריהוט	8.9	4.6	4.6	7.2	6.9	9.6
ציוד לבית	11.0	2.1	1.3	17.3	6.3	15.1
כלי תחבורה אישיים	4.9	-1.4	3.6	10.7	1.4	16.0
סך הכול	8.7	1.8	2.8	12.1	4.8	13.4

4. ההשקעות

סך ההשקעה בנכסים קבועים¹ ירד השנה, בדומה לשנה הקודמת, בכ־6 אחוזים. מרביתה של ירידה זו נובעת גם השנה מן הצמצום הניכר בהשקעות הבנייה למגורים². ההשקעות במבנים ובציוד בענפי המשק פחתו בכ־5 אחוזים, לאחר יציבות אשתקד. (ראה לוח ב'–10). לעומת אלה, בלט השנה גידול ניכר בהשקעה במלאי מוצרים וחומרים; בחלקו זה פיצוי לירידת המלאי במהלך 1985, שהתרחש בשל ירידת שיעורי הריבית בעולם ובארץ וירידת מחיריהן של תשומות וחומרי גלם.

ירידת ההשקעות ב־1986 נגרמה בעיקר בשל שחיקת שיעורי התמורה להון עקב העלייה בהוצאות העבודה ליחידת תוצר³. (ראה דיאגרמה ב'–9). לאחר שחיקה בשכר הריאלי מיד לאחר הפעלת התכנית לייצוב המשק, במחצית 1985, עלה השכר הריאלי ב־1986 בקצב מהיר מהחזוי — ועלייה זו, הגם שבחלקה היא זמנית, מצטרפת למגמת הגידול בהוצאות העבודה ולהרעה ברווחיות הייצור. גם השיפור ברווחיות, שנבע מירידת מחירי חומרי הגלם בעולם, קוּזו כולו בעלייה בהוצאות העבודה. נוספו על כך הגידול בגביית מסים עקיפים והעלייה הניכרת במסי חברות בשנת 1986, שתרמו לירידה ברווחיות נטו. ברווחיות הייצור הנמוכה, הנמשכת במשך זה שנים אחדות, נעוץ ההסבר להיקפן הנמוך של ההשקעות והיווי ההון בטווח הארוך. הרווחיות הנמוכה בהווה משפיעה גם על עיתוי ההשקעות בטווח הקצר, שכן הרווחיות עצמה מהווה מקור מימון להשקעות.

¹ למעט אניות ומטוסים.

² לפירוט על ההשקעות בבנייה למגורים — ראה סעיף "הבנייה" בפרק ו', "ענפי המשק".

³ אומדן שיעור התשואה להון מתושב כתמורה להון מחולקת במלאי ההון הגולמי, במחירים שוטפים. התמורה להון היא ההפרש שבין התוצר לבין התמורה לעבודה. יש להתייחס בהירות לאומדן זה כגורם שאריתי.

לוח ב' - 7

ההשקעה הגולמית המקומית לפי סוג הנכס, 1982 עד 1986

השינוי במחיר		השינוי בכמות					הערך במחירים שוטפים				
1986	1985	1986	1985	1984	1983	1982	1986	1985	1984	1983	1982
(אחוזים)						(מיליוני ש"ח)					
1. בנייה שלא למגורים ועבודות											
54.1	244.6	-1.5	-4.2	-14.6	5.9	-1.6	1,221	805	244	61	24
בנייה אחרות											
54.8	238.1	-12.2	-4.4	-6.5	9.5	-1.2	638	470	145	33	13
מזה: בנייה שלא למגורים											
51.2	254.2	14.9	-4.0	-24.8	1.8	-2.1	583	335	99	29	12
עבודות בנייה אחרות											
42.4	287.2	-5.6	1.6	-5.7	24.9	9.7	3,455	2,571	654	135	46
2. מכונות וציוד											
43.9	313.4	-8.5	-3.6	-6.7	28.5	17.4	2,331	1,770	444	93	31
מזה: יבוא											
40.7	238.2	-0.2	12.9	-3.2	17.4	-3.4	1,124	801	210	42	15
ייצור מקומי											
66.8	321.1	22.9	-15.8	-37.4	29.9	36.2	822	401	113	34	11
3. כלי תחבורה יבשתיים											
4. השקעה גולמית מקומית בענפי המשק, למעט אניות ומטוסים											
48.1	281.1	-1.7	-2.0	-13.2	20.3	9.4	5,499	3,777	1,011	231	82
5. אניות ומטוסים											
							2	-8	29	9	1
47.3	292.7	-0.9	-7.7	-13.8	25.0	9.4	5,501	3,769	1,040	240	83
6. השקעה גולמית מקומית בענפי המשק											
51.7	223.4	-15.9	-14.5	-6.9	-5.1	-3.5	1,658	1,300	470	106	48
7. בנייה למגורים											
50.8	225.2	-12.9	-13.2	-3.7	-1.3	3.0	1,433	1,091	387	85	37
מזה: בנייה פרטית											
56.8	214.4	-31.2	-20.5	-19.6	-17.3	-20.1	225	209	84	21	11
בנייה ציבורית											
8. השקעה גולמית מקומית בנכסים קבועים											
49.4	272.5	-5.5	-9.9	-11.7	14.0	4.3	7,159	5,069	1,511	346	131
9. השינוי במלאי											
							852	-81	71	3	4
48.6	265.0	8.1	-13.6	-7.5	12.0	14.0	8,012	4,988	1,581	349	135
10. השקעה גולמית מקומית											

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'-8

ההשקעה הגולמית בנכסים קבועים לפי ענף, 1985 עד 1986
(אלפי שקלים, מחירים שוטפים)

ההשקעה במבנים			ההשקעה בציוד			סך ההשקעה		
השינוי הכמותי			השינוי הכמותי			השינוי הכמותי		
1986	1985	1986	1986	1985	1986	1986	1985	1986
(א ח ר ז י ם)								
-14.1	-7.7	141.3	-19.0	4.7	174.5	-17.0	-0.9	315.9
19.8	-23.9	57.2	6.8	-18.5	15.5	16.9	-22.7	72.7
-13.4	-10.9	119.6	-4.9	4.7	1705.0	-5.6	3.2	1824.6
			-7.9	-32.4	59.1	-7.9	-32.4	59.1
1.7	4.2	101.5	-7.4	-29.1	183.8	-4.0	-19.5	285.3
32.6	13.8	200.2	10.0	-24.7	1134.5	12.9	-21.3	1334.7
32.6	13.8	200.2	-15.2	35.1	309.6	-3.7	29.3	509.8
-17.2	-17.9	65.1	-5.3	-3.0	566.1	-6.9	-5.4	631.2
0.5	-5.8	685.0	-1.9	-9.1	3838.5	-1.5	-8.6	4523.5
-3.9	-2.3	536.4	10.7	-6.0	441.1	1.8	-3.8	977.5
-1.5	-4.2	1221.4	-0.7	-8.8	4279.6	-0.9	-7.7	5501.0
-15.9	-14.5	1658.4				-15.9	-14.5	1658.4
-10.8	-11.1	2879.9	-0.7	-8.8	4279.6	-5.5	-9.9	7159.5

פרק ב', תוצר והכנסות 33

- א. חקלאות
ב. מים
ג. תעשייה
ד. ציוד בנייה
ה. חשמל
ו. תחבורה ותקשורת
מזה: למעט כלי תחבורה
ז. שירותים פרטיים
ח. הסקטור העסקי (א) עד (ז)
ט. שירותים ציבוריים
י. ענפי משק (ח)+(ט)
יא. בנייה למגורים
יב. סך כל ההשקעות בנכסים קבועים

מספר גורמים עשויים להשפיע על האצה בצמיחה ושיפור ברווחיות, ומכאן — להגברת ההשקעות בטווח הארוך: הגירול המואץ-חסית בתוצר הסקטור העסקי בשנתיים האחרונות (3.7 אחוזים בממוצע שנתי); ירידה חריפה בשיעורי האינפלציה, בעקבות הנהגת תכנית הייצוב באמצע 1985; צמצום הדרגתי של מעורבות הממשלה בשוק ההון, והרפורמה במסים החל מאפריל 1987. גם אם צפייה בטווח הארוך צמיחה מהירה יותר, הרי בטווח הקצר עשוי מלאי ההון לגדול בשיעור איטי יותר, שכן מהירות ההתאמה של ההון לשינויים בתוצר היא איטית יחסית; נסיון העבר מורה, כי בתקופות של צמיחה מהירה — פיגר אחריו גידולו של ההון, שכן תפנית במגמת הצמיחה משתקפת תחילה בניצולת טובה יותר של מלאי ההון הקיים, ורק לאחר מכן גדל מלאי ההון ומתרחבות ההשקעות.

משקל ההשקעה בתוצר המקומי הגולמי של הסקטור העסקי ירד השנה לכדי 15 אחוזים. שיעור ההשקעה נטו, בניכוי הגרט, ירד ל-4.9 אחוזים, שיעור נמוך ללא תקדים בשלושת העשורים האחרונים. נתוני ההשקעה בניכוי הבלאי מציינים תמונה קודרת עוד יותר — אפס השקעה נטו. עם זאת, אינדיקטורים מסוימים (כגון יבוא ציוד) מצביעים על שינוי במגמת ההשקעות מהמחצית השנייה של 1986, וגידול ניכר ברביע הראשון של 1987.

ההשקעה בענפי המשק כוללת שלושה רכיבים: מכונות וציוד, מבנים, וכלי תחבורה, והרכיב הראשון נוטל את חלק הארי (כ-62 אחוזים מכלל ההשקעה בענפי המשק). בשנת 1986 בלטו התפתחויות שונות ברכיבים אלה: רכישת מכונות וציוד פחתה בכ-6 אחוזים, (בסקטור הפרטי והציבורי כאחד), ההשקעות במבנים — ירדו בכאחוז אחד, ואילו ההשקעה בכלי תחבורה יבשתיים גדלה בשיעור ניכר. (ראה לוח ב'-9). השינוי בהשקעות במבנים בענפי המשק בשנה מסוימת אינו מהווה עדות לגבי החלטות ההשקעה, שכן עיקרן נקבע על פי התחלות הבנייה בשנים קודמות; כדי לעמוד על מגמת ההשקעות, יש לבחון את התפתחות התחלות הבנייה. אלה ירדו השנה בכ-17 אחוזים, בהמשך לירידה חריפה ב-1985 (כ-28 אחוזים) וירידה קלה בשנת 1984. התפתחות זו משקפת מגמה ארוכת טווח של ירידה במשקלם של מבנים בסך ההשקעות ובמלאי ההון.

לאחר ירידה חדה בהשקעות בכלי תחבורה יבשתיים אשתקד, שחלקה נזקף לשיעור הגבוה של הריבית ששרר במהלך השנה, עלו רכישות כלי הרכב ב-1986 בכ-23 אחוזים, עם ירידת שיעור הריבית. התרחבות הרכישות נבעה גם מהקפאת המחירים השקליים של מכונות חרף עליית מחיריהן בחו"ל. גם כשהמחירים הועלו במדרתימה במהלך השנה, לא הגיעו שיעורי העדכון למחירי השוק, ונותרו ציפיות לעליות מחירים נוספות, ולפיכך גדל הביקוש (תוך כדי עליית מחירים יחסית). בעקבות הגידול בהשקעות, גדל מלאי ההון הגולמי של כלי רכב בכ-3 אחוזים, לאחר עלייה דומה אשתקד.

ירידת שיעורי הריבית לטווח קצר תרמה למניעת ירידה תלולה יותר בהשקעות. עם זאת, נותר שיעור הריבית הריאלי גבוה יחסית, והוא מהווה גורם המרתיע השקעות בעלות רכיב גבוה של הון חוזר. קיום שיעורי ריבית שונים על השקעות בשימושים השונים, ולטווחי זמן שונים, מעוותים את הקצאת המקורות, ומונעים צמיחה הנשענת על גידול בעתירות ההון במשק.

בתחום מימון ההשקעות יש לציין את הירידה בשיעורי הריבית על מקורות מימון מחוץ לארץ. לעומת זאת התייקר חלקו של המימון המגויס ממקורות מקומיים, עם ביטול הלוואות הפיתוח. בסך הכול לא חל השנה שינוי משמעותי במחירו של המימון הכולל לטווח ארוך.

א. ההשקעה בענפי המשק לפי סקטור יוזם

בחינת ההשקעה בציוד בענפי המשק מורה, כי במרבית ענפי המשק פחתה ההשקעה. בסקטור הציבורי (בהגדרתו הרחבה) היא התייצבה, תוך מגמות מנוגדות ברכיבים השונים: עלייה תלולה בהשקעות ברכבת, גידול בשירותים הציבוריים וירידות חדות בהשקעות בדואר, בשירותי נמל ובתעשיות ביטחוניות. בסלילת

כבישים בולטת השנה העלייה החדה — כ־40 אחוזים, על רקע עלייה של 6 אחוזים בשנת 1985. עם זאת, היקף ההשקעות בכבישים עדיין נמוך בכ־12 אחוזים מרמתו בשנת 1983. בחברות הסקטור הציבורי פחתו ההשקעות בכ־11 אחוזים, בכל הרכיבים (למעט ענף המים).

בסקטור הפרטי ירדו ההשקעות בציוד בכ־6 אחוזים, ובולט צמצום חד בענף החקלאות, כ־19 אחוזים, הנובע מן המשבר בחקלאות. ההשקעות התעשייתיות של הסקטור הפרטי פחתו בכ־3 אחוזים בלבד. ירידה מתונה זו קשורה, בין השאר, בהאצת קצב הגידול של התוצר התעשייתי, כ־4 אחוזים השנה לעומת ממוצע של כ־3 אחוזים בשנים 1979 עד 1985.

סך התחלות הבנייה שלא למגורים ירד השנה כאמור בכ־17 אחוזים, והיקפן הכולל היה נמוך בכ־42 אחוזים לעומת 1983. הצמצום התמקד בהתחלת בניית מבני משק חקלאי (70 אחוזים) מבני ציבור (40 אחוזים) ועסקים ומשרדים (72 אחוזים). לעומת זאת לא התרחשה כל ירידה בענפי התעשייה והמלונאות; העלייה במשקלם של מגורים אלה קשורה, בין השאר, במדיניות עידוד ההשקעות הסלקטיבית, המעניקה הטבות ניכרות לענפי יצוא ולתעשייה באזורי פיתוח. במסגרת המדיניות לצמצום מעורבות הממשלה בשוק ההון, תוקן החוק לעידוד השקעות הון, והוחל באמצע 1985 בהמרת הלוואות הפיתוח המסובסדות למגורים אלה — במענקים, בגובה הסיכסוד הגלום בהלוואות. תהליך זה נמשך ביתר שאת במשך שנות 1986, ובסופה ניתנו הלוואות רק לשיעור קטן מסך ההשקעות המאושרות. מפעלים ויזמים, שקיבלו מענק חלופי, הופנו אל שוק ההון, וגייסו הון במישרין או באמצעות חברות להשקעה. כדי להקל על היערכות השוק, נטלה הממשלה השנה לירידה את הקצאת ההון המגויס מן הציבור. יש להוסיף, כי במסגרת הרפורמה בשוק ההון, בוטל החל מאפריל 1987 הצורך באישור האוצר להנפקות של איגרות חוב. ההערפה של תעשיות יצוא על פני תעשיות מחליפות יבוא, כפי שהיא משתקפת בחוק לעידוד השקעות הון, אינה ברורה, שכן אין כל הבדל בין תרומתם של שני סקטורים אלה לצמיחה ולשיפור במאזן התשלומים.

ב. מלאי ההון בענפי המשק

קצב הגידול של מלאי ההון הגולמי בענפי המשק מצוי בתהליך של האטה הולכת וגוברת בעשור האחרון: לעומת גידול שנתי ממוצע של כ־5 אחוזים לשנה, בשנים 1976 עד 1980, גדל מלאי ההון בשנים 1980 עד 1987 בכ־3 אחוזים, ובמשך 1986 בכ־2 אחוזים בלבד. ההאטה בקצב הגידול הקיפה את כל ענפי המשק, ובולטת בענפי החקלאות ומפעלי מים (שיעור אפסי) ובתחבורה ותקשורת (כאחוז אחד). צבירת ההשקעות על פני זמן בענפי החשמל, המים, התחבורה והתקשורת מהווה את מלאי ההון בתשתית, שעליו נשענת צמיחת הסקטור העסקי; אלה הן השקעות ציבוריות, שהיקפן נקבע בידי הממשלה. החל מאמצע שנות ה־70 פיגר מלאי ההון בתשתית (למעט חשמל ומים) אחר גידול מלאי ההון של הסקטור היצרני, בעוד שמלאי ההון בשירותים הציבוריים גדל אף בקצב מהיר יותר. במילים אחרות: הממשלה העדיפה אספקת שירותים על פני פיתוח התשתית לסקטור העסקי. מגמה זו השתנתה בשנתיים האחרונות, אולם אינדיקטורים חלקיים מורים, כי קיים עדיין פיגור רב בתחום זה, פיגור המכביד על התוצר והצמיחה¹⁰. ההאטה בקצב גידול מלאי ההון אירעה בד בבד עם התיישנות גוברת של מלאי הציוד והמבנים. התיישנות זו משתקפת באומדני מלאי ההון הנקי, המורים על אפס גידול בסקטור העסקי, או ירידה ביחס

¹⁰ לדוגמה ניתן לציין את הגידול המתון בשנים 1980 עד 1985 במלאי ההון בכבישים (11 אחוזים) או בשטח הדרכים הסלולות (8 אחוזים), וזאת לעומת מצבת כלי הרכב המנועים (44 אחוזים) או סך הקילומטרי' (29 אחוזים). בתחום התקשורת יש להזכיר, כי מספר הבקשות הממתינות להתקנת טלפון הגיע לכ־208,000 בשנת 1980, 247,000 בשנת 1984 ופחת ל־100,000 בשנת 1986.

לוח ב'-9

אומדן ההשקעה בענפי המשק לפי הסקטור היוזם, 1983 עד 1986

השינוי הכמותי			אלפי שקלים, מחירי 1980				
1986	1985	1984	1986	1985	1984	1983	
							מבנים
2.2	1.0	-16.8	2,363	2,313	2,291	2,755	סקטור ציבורי ²
7.0	-4.8	-21.2	736	688	723	918	חברות הסקטור הציבורי ³
3.3	-0.4	-17.9	3,099	3,001	3,014	3,673	הסקטור הציבורי וחברותיו
-16.7	-14.7	-4.1	788	946	1,109	1,156	הסקטור הפרטי
-1.5	4.2	-14.6	3,887	3,847	4,123	4,829	סך כל המבנים
							ציוד
1.3	17.8	-4.1	2,109	2,081	1,767	1,842	סקטור ציבורי
-10.9	-2.8	-8.2	1,896	2,129	2,191	2,388	חברות הסקטור הציבורי
-4.9	6.4	-6.4	4,005	4,210	3,958	4,230	הסקטור הציבורי וחברותיו
-6.1	-1.3	-5.2	6,185	6,588	6,677	7,041	הסקטור הפרטי
-5.6	1.6	5.7	10,190	10,798	10,635	11,271	סך כל הציוד
							מבנים וציוד
1.8	8.3	-11.7	4,472	4,394	4,058	4,597	סקטור ציבורי
-6.6	-3.3	-11.9	2,632	2,817	2,914	3,306	חברות הסקטור הציבורי
-1.5	3.4	-11.8	7,104	7,211	6,972	7,903	הסקטור הציבורי וחברותיו
-7.4	-3.2	-5.0	6,973	7,534	7,786	8,197	הסקטור הפרטי
-4.5	-0.1	-8.3	14,077	14,745	14,758	16,100	סך כל המבנים והציוד

(1) השקעות בענפי משק למעט כלי תחבורה.

(2) כולל גם מלכ"ר ומפעלים ממשלתיים (רכבת, נמלים, שדות תעופה ודואר) וכן ההשקעות בכבישים, בייעור ובהכשרת קרקע וחלק מציוד הבנייה.

(3) כולל חשמל, מים, אומדן ההשקעה בענפים כלי הכולה, מכרות ומחצבים, ואומדנים על השקעות נוספות של חברות ממשלתיות בתעשייה, בתחבורה ובשירותים.

בין הון לתוצר (ראה דיאגרמה ב'-6) ובמלאי ההון לנפש. הקיפאון במלאי ההון הנקי בסקטור העסקי נובע מתנועות מנוגדות בענפים שונים: ירידה במלאי בחקלאות, במפעלי מים, בציוד בנייה ותחבורה ותקשורת, ולעומת זאת — עלייה בתעשייה, המוסברת, כאמור, בהעדפתו של סקטור זה.

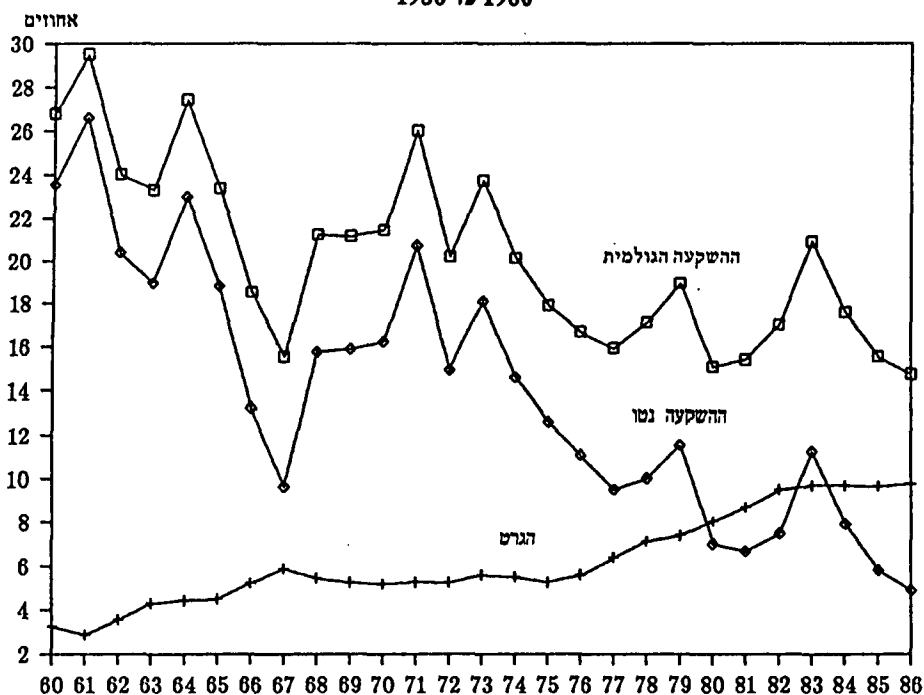
תהליך ההאטה בגידול מלאי ההון לווה בירידה מתמשכת כמשקלם של מבנים בסך מלאי ההון. מאחר שאורך החיים של מבנים גדול יותר מזה של ציוד, כאינדיקטור טוב לשינויים בשירותי ההון יכול לשמש הבלאי, שגדל בשלוש השנים האחרונות ב-4.6 אחוזים בממוצע שנתי. לעומת זאת מלאי ההון גדל ב-3.4 אחוזים בלבד. מכאן, שאומדני פריון, הנסמכים על השינויים במלאי ההון הגולמי מוטים כלפי מעלה, וירידת הפריון הכולל חריפה יותר מכפי שהיא משתקפת בנתונים.

ג. מימון ההשקעות

ורם האשראי לזמן בינוני וארוך לסקטור העסקי גדל השנה ריאלי ב-14 אחוזים, אך כנתון זה טמונת מגמות מנוגדות. האשראי לתעשייה, המהווה כ-40 אחוזים מאשראי זה, גדל ב-23 אחוזים, בעוד שהאשראי

דיאגרמה ב' - 6

היחס שבין ההשקעה הגולמית, הגרט וההשקעה נטו לבין התוצר הגולמי של הסקטור העסקי, 1960 עד 1986

לוח ב' - 10

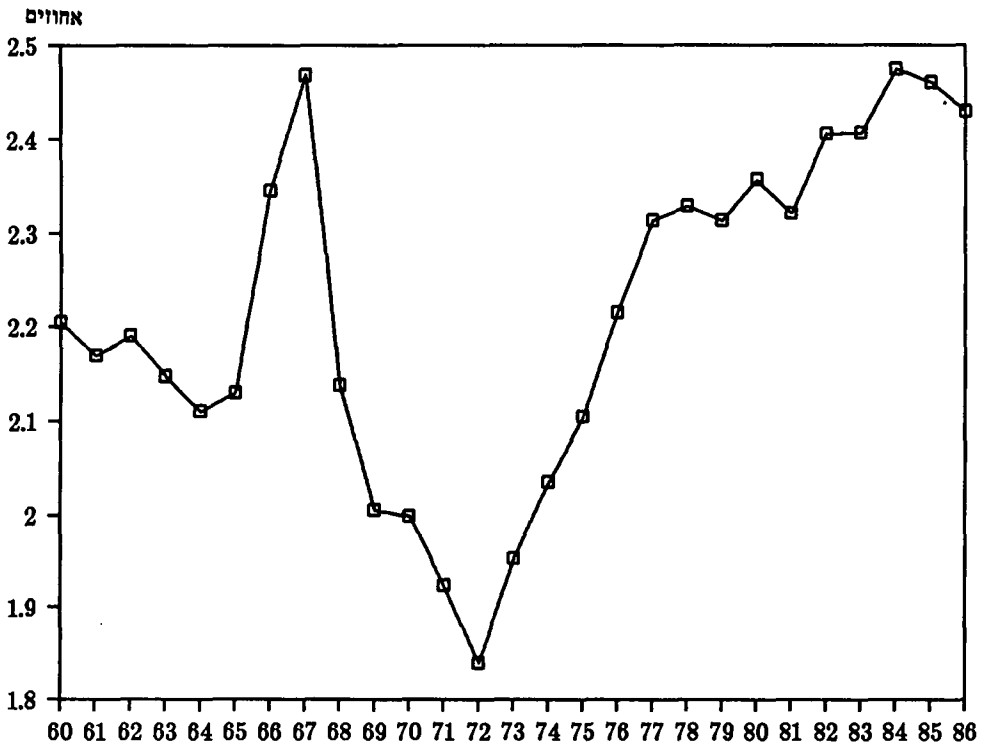
האשראי לזמן בינוני וארוך לפי ייעוד, 1983 עד 1986
(מיליארדי שקלים, מחירים שוטפים)

העלייה או הירידה (-) הכמותית'
לעומת השנה הקודמת

1986	1985	1984	1986	1985	1984	1983	
13.6	18.1	-13.4	3,612	2,202	453	106	1. אשראי לסקטור העסקי
22.7	29.2	-13.8	1,583	893	172	39	תעשייה
-17.7	47.2	-8.4	781	621	107	24	חקלאות
-24.3	-12.4	71.2	131	121	33	4	בנייה
41.5	-7.7	-23.8	1,117	567	142	39	ענפי משק אחרים
29.7	-1.6	-21.1	1,367	814	246	61	2. אשראי למשקי בית
36.8	-3.5	-27.5	967	571	187	49	אשראי לריוור
12.7	3.2	2.4	400	243	59	11	אשראי אחר
32.4	-28.9	39.0	298	144	50	8	3. אשראי לרשויות מקומיות
-10.9	24.7	-1.7	92	68	14	3	4. אשראי למוסדות לאומיים
18.2	8.9	-13.2	5,370	3,229	762	178	5. סך האשראי (1) עד (4)

(1) כל סעיף מנוכה במרד מחיר ההשקעה המתאים, פרט לאשראי למשקי בית, המנוכה במרד מחירי דירות. (הניכוי נעדר על בסיס נתונים חצי שנתיים).

היחס שבין מלאי ההון הגולמי לבין התוצר המקומי הגולמי של הסקטור העסקי, 1960 עד 1986

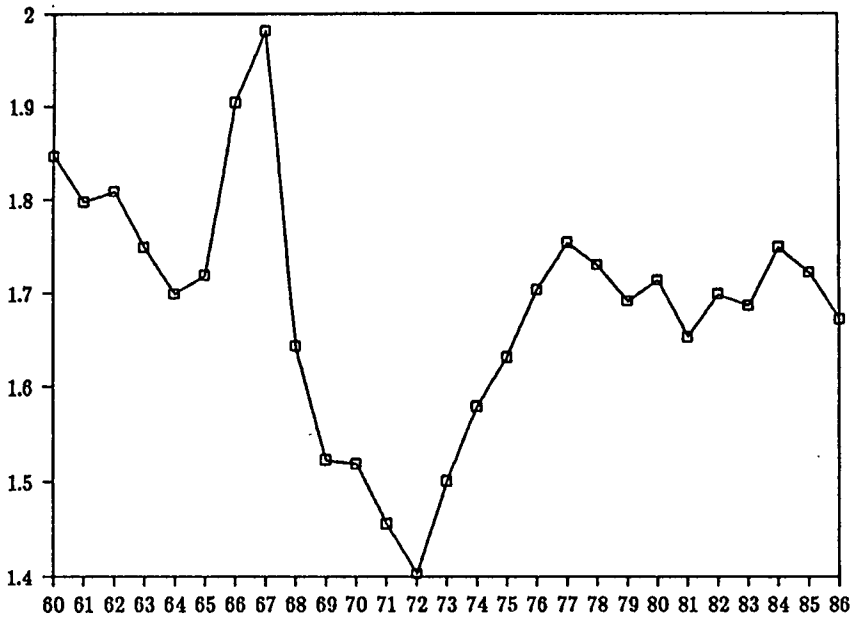
לענפי החקלאות והבנייה פחת בשיעור ניכר, ירידה התואמת את הצמצום בהשקעות בשני ענפים אלה. גידולו הניכר של האשראי, על אף הירידה בהשקעות נבע בחלקו מירידת שיעורי התשואה, דבר שהביא להגברת הדרישה למימון חיצוני, ובחלקו — מהמרת אשראי לזמן קצר באשראי ארוך-טווח למוסדות ולמפעלים, אשר נקלעו לקשיי נזילות.

האשראי לזמן ארוך נטו (בניכוי פירעונות) גדל בקצב מהיר יותר, בעוד שיתרת האשראי הריאלי כמעט שלא השתנתה, בין השאר — עקב שחיקה אינפלציונית של האשראי הבלתי צמוד.

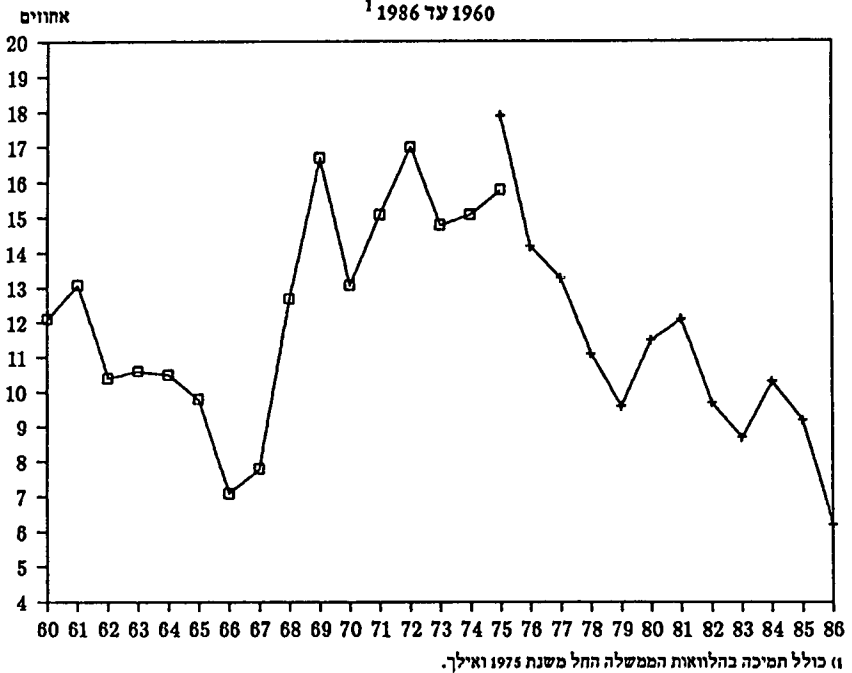
במקביל להמרת הלוואות הפיתוח הממשלתיות במענקים, הקלה הממשלה על גיוס ההון בשוק החופשי בשיעורי ריבית שוק. ערך המענק החלופי, שמעניקה הממשלה, תואם שיעור ריבית שוק של 7.5 אחוזים, אך גיוס ההון בפועל נעשה בשיעור ריבית גבוה יותר — כ־8 עד 9 אחוזים בתוספת מרווח פיננסי — וכך התייקר חלק זה של סל המימון; לעומת זאת, הוול המימון שמקורו בחוץ לארץ (בעיקר עבור יבוא ציוד) עקב ירידת שיעורי הריבית בעולם, כך שבממוצע לא חל שינוי ניכר בשיעורי הריבית העומדים בפני המשקיעים.

תהליך הקטנת מעורבות הממשלה בשוק ההון, צמצום הסובסידיה להשקעות והאחרת שיעורי הריבית העומדים בפני יזמים שונים — יש בהם כדי להגביר את היעילות בהקצאת ההשקעות. צעדים אלה מגבירים את רגישותן של ההשקעות לשיעורי הריבית בשוק החופשי ובכך הם משפרים גם את עיתוי ההשקעות על פני זמן. עם זאת, שיעורי סבסוד ההשקעות בשוליים גבוהים עדיין, ויש לשקול את הנוק הככלי לעומת התועלת החברתית הטמונה בסבסוד זה.

דיאגרמה ב' - 8
היחס שבין מלאי ההון הנקי לבין התוצר המקומי הנקי של הסקטור
העסקי, 1960 עד 1986

דיאגרמה ב' - 9
שיעור התשואה הגולמית ליחידת הון בסקטור העסקי (ברוטו)
1960 עד 1986¹

1) כולל תמיכה בהלוואות הממשלה החל משנת 1975 ואילך.

לוח ב'-נ-1

העלייה או הירידה (-) בכמות המקורות והשימושים, 1981 עד 1986*

1986	1985	1984	1983	1982	1981	
(אחוזים)						
2.2	2.8	1.8	2.7	0.4	3.8	התוצר המקומי הגולמי
8.5	-1.1	-0.7	6.4	4.2	9.7	היבוא ¹
15.1	-3.9	-3.6	11.1	11.7	7.6	יבוא אורחי
4.7	1.3	0.8	4.2	1.8	6.0	סך המקורות
14.0	-0.4	-7.3	8.0	7.3	12.0	הצריכה הפרטית
-12.0	3.8	6.1	-4.7	-6.9	6.1	הצריכה הציבורית
-4.8	-0.8	1.0	1.7	2.5	1.4	הצריכה הציבורית למעט יבוא ביטחוני ישיר
8.1	-13.6	-7.5	12.0	14.0	-5.7	ההשקעה הגולמית המקומית
7.8	-3.2	-5.3	7.2	7.2	5.2	השימושים המקומיים למעט יבוא ביטחוני ישיר
4.7	8.6	13.9	2.1	-3.0	4.6	ערך היצוא בשוק המקומי ²
6.8	0.3	-0.3	5.8	4.3	5.1	סך השימושים למעט יבוא ביטחוני ישיר
4.7	1.3	0.8	4.2	1.8	6.0	סך השימושים
3.7	3.8	1.8	3.1	-1.1	4.7	התוצר המקומי הגולמי של הסקטור העסקי ³

* ראה הערה ראשונה בלוח ב'-1.

(1) ראה הערה 1 ללוח ב'-1.

(2) ראה הערה 3 ללוח ב'-1.

(3) ראה הערה 4 ללוח ב'-1.

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'-נ-2

המקורות והשימושים, 1980 עד 1986*

1986	1985	1984	1983	1982	1981	1980	
(מיליוני ש"ח, מחזירים שוטפים)							
41,044	26,948	7,444	1,487	580	260	110	התוצר המקומי הגולמי
23,463	16,593	4,235	830	344	159	67	היבוא'
21,386	14,168	3,669	756	302	131	56	יבוא אזורי
64,507	43,541	11,679	2,317	924	419	177	סך המקורות
26,115	15,854	4,170	892	338	145	60	הצריכה הפרטית
13,323	10,184	2,857	532	224	108	44	הצריכה הציבורית
11,246	7,759	2,290	458	183	80	34	הצריכה הציבורית למעט יבוא ביטחוני ישיר
8,012	4,988	1,581	349	135	54	25	ההשקעה הגולמית המקומית
45,373	28,601	8,042	1,699	656	279	118	השימושים המקומיים למעט יבוא ביטחוני ישיר
17,057	12,516	3,071	544	226	111	48	ערך היצוא בשוק המקומי ²
62,430	41,116	11,112	2,243	882	390	167	סך השימושים למעט יבוא ביטחוני ישיר
64,507	43,541	11,679	2,317	924	419	177	סך השימושים
1,410	1,088	378	43	18	8	4	תשלומים לגורמי ייצור בחוץ לארץ גמו
39,633	25,861	7,066	1,444	562	252	106	התוצר הלאומי הגולמי
28,441	18,457	5,001	1,000	391	170	76	התוצר המקומי הגולמי של הסקטור העסקי ³

* ראה הערה ראשונה בלוח ב'-1.

(1) ראה הערה 1 ללוח ב'-1.

(2) ראה הערה 3 ללוח ב'-1.

(3) ראה הערה 4 ללוח ב'-1.

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'-נ'-3

המקורות והשימושים — נתונים רבעוניים, 1984 עד 1986
(אלפי שקלים חדשים, מחירי 1980, נתונים מנוכי עונתיות)

1986				1985				1984				
IV	III	II	I	IV	III	II	I	IV	III	II	I	
21,264	20,968	19,932	19,452	18,721	16,784	17,899	18,177	17,429	18,836	17,951	17,654	(1) צריכה פרטית
8,407	8,475	8,525	8,631	8,706	8,787	9,028	9,150	8,972	9,169	8,953	8,905	(2) צריכה ציבורית מקומית
5,554	5,664	5,421	5,568	6,016	5,574	6,061	5,975	6,144	6,319	6,251	6,461	(3) השקעה בנכסים קבועים (ללא אגרות ומטוסים)
35,225	35,107	33,878	33,651	33,443	31,145	32,988	33,302	32,545	34,324	33,155	33,020	(4) סך כל השימושים המקומיים (1+2+3)
4	-5	74	-39	-5	0	0	-88	1	376	352	217	(5) אגרות ומטוסים
950	357	1,192	1,069	-787	133	1,148	-151	664	578	31	234	(6) השקעה במלאי
15,441	17,410	16,327	15,840	15,752	15,548	15,598	15,180	14,758	14,474	13,702	14,231	(7) יצוא סחורות ושירותים
20,678	20,930	19,701	18,966	18,599	15,868	17,950	17,417	17,557	18,527	17,358	18,204	(8) יבוא סחורות ושירותים אזורי (ללא אגרות ומטוסים)
5,237	3,520	3,374	3,126	2,847	320	2,352	2,237	2,799	4,053	3,656	3,973	(9) עודף יבוא אזורי (7-8)
30,938	31,944	31,696	31,594	29,809	30,958	31,784	30,914	30,410	30,849	29,530	29,281	(10) תוצר מקומי גולמי

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'-נ'-4

ההכנסה של המשק מכל המקורות והחיסכון הלאומי הגולמי, 1983 עד 1986
(מחושב על-פי שער החליפין האפקטיבי)³

1986	1985	1984	1983	
(מיליוני שקלים חדשים, מחירים שוטפים)				
				1. תוצר לאומי גולמי (במחירי שוק)
39,633	25,860	7,065	1,444	— מחושב בשער חליפין אפקטיבי
7,067	5,741	1,179	172	2. העברות חד צדדיות נטו מחוץ לארץ ^{1,2}
46,700	31,601	8,244	1,616	3. סך ההכנסה הגולמית של המשק מכל המקורות (1)+(2)
26,115	15,854	4,170	892	4. צריכה פרטית
11,246	7,759	2,290	458	5. צריכה ציבורית מקומית ²
3,042	2,278	617	76	6. יבוא בטוחני ישיר (כולל תשלומי מקדמות בגין הזמנות יבוא) ³
40,403	25,891	7,077	1,428	7. סך הצריכה של המשק (4)+(5)+(6)
6,297	5,710	1,167	190	8. החיסכון הלאומי הגולמי (7)-(3)
5,382	5,455	1,971	265	9. החיסכון הפרטי הגולמי ⁴
915	255	-804	-75	10. החיסכון הציבורי הגולמי (9)-(8)
				11. שיעור החיסכון הגולמי מכלל הכנסות המשק:
				(אחוזים)
13.5	18.1	14.2	11.8	א. הלאומי $100 \times (8)/(3)$
11.5	17.3	23.9	16.2	ב. הפרטי $100 \times (9)/(3)$
2.0	0.8	-9.7	-4.4	ג. הציבורי $100 \times (10)/(3)$

(1) העברות חד צדדיות מחוץ לארץ בניכוי תשלומי ריבית נטו של הסקטור הציבורי לחוץ לארץ.

(2) סך הצריכה הציבורית ללא יבוא ביטוחני ישיר.

(3) מתורגם לשקלים באמצעות שער החליפין האפקטיבי הממוצע ביבוא וביצוא.

(4) ההפרש בין ההכנסה הפרטית הפנייה מכל המקורות (שורה 13 בלוח ב'-5) והצריכה הפרטית.

לוח ב'-נ-5

ההכנסה של המשק מכל המקורות והחיסכון הלאומי הגולמי, 1983 עד 1986
(מחושב על-פי שער החליפין הרשמי)

1986	1985	1984	1983	
(מיליוני שקלים חדשים, מחירים שוטפים)				
42,733	27,460	7,394	1,531	1. תוצר לאומי גולמי (במחירי שוק) — מחושב בשער חליפין רשמי ¹
6,395	5,255	1,068	154	2. העברות חד צדדיות נטו ממו"ץ לארץ ²
49,128	32,715	8,462	1,685	3. סך ההכנסה הגולמית של המשק מכל המקורות (1)+(2)
26,115	15,854	4,170	892	4. צריכה פרטית
11,246	7,759	2,290	458	5. צריכה ציבורית מקומית
2,759	2,081	557	68	6. יבוא בטוחני ישיד (כולל) תשלומי מקדמות בגין הזמנות יבוא
40,120	25,694	7,017	1,418	7. סך הצריכה של המשק (4)+(5)+(6)
9,008	7,021	1,445	267	8. החיסכון הלאומי הגולמי (7)-(3)
5,382	5,455	1,971	265	9. החיסכון הפרטי הגולמי ³
3,626	1,566	-526	2	10. החיסכון הציבורי הגולמי (9)-(8)
11. שיעור החיסכון הגולמי מכלל הכנסות המשק:				
(אחוזים)				
18.3	21.5	17.1	15.9	א. הלאומי $100 \times (8)/(3)$
11.0	16.7	23.3	15.5	ב. הפרטי $100 \times (9)/(3)$
7.3	4.8	-6.2	0.4	ג. הציבורי $100 \times (10)/(3)$

- 1) התוצר הלאומי הגולמי בשער החליפין הרשמי מוגדר כ: צריכה פרטית + צריכה ציבורית + השקעות + יצוא (בשער חליפין רשמי) פחות יבוא (בשער חליפין רשמי).
- 2) ראה הערה מס' 1 בלוח ב'-נ-4.
- 3) ראה הערה מס' 4 בלוח ב'-נ-4.

לוח ב'-נ-6

צריכת מוצרים שוטפים, 1983 עד 1986

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת												
במחיר				בכמות				הערך במחירים שוטפים				
1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983	
(אחוזים)				(מיליוני ש"ח)								
50.8	309.9	377.1	153.9	6.9	2.9	0.3	7.0	7,688	4,771	1,132	236	מזון, משקאות וטבק
13.7	338.2	381.5	117.9	8.7	1.1	-1.8	9.0	922	746	168	36	דלק ומאזר
51.1	290.2	344.1	119.9	18.0	12.1	-17.6	-8.1	1,427	800	183	50	הלבשה, הנעלה וחפצים אישיים
36.0	233.5	403.4	143.4	14.2	3.3	-8.1	11.9	1,126	726	211	46	מוצרים אחרים
45.1	300.8	376.1	142.9	9.2	3.7	-3.2	5.5	11,163	7,043	1,694	368	סך כל צריכת מוצרים שוטפים

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'-נ-7

רכישות בני קיימא, 1983 עד 1986

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת												
במחיר				בכמות				הערך במחירים שוטפים				
1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983	1986	1985	1984	1983	
(אחוזים)				(מיליוני ש"ח)								
40.2	234.6	335.2	153.9	26.8	5.6	-11.9	14.3	793	446	126	33	ריהוט
37.0	232.6	429.2	121.1	57.7	10.2	-36.9	14.6	1,034	479	131	39	ציוד למשקי בית
53.9	317.3	449.7	134.7	53.1	-26.6	-40.7	26.8	889	377	123	38	כלי תחבורה אישיים
42.6	247.6	409.2	135.5	46.3	-1.4	-32.0	18.1	2,716	1,302	380	110	סך הכול בני קיימא

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'-נ-9

התפתחות מלאי ההון הנקי לפי ענפים 1960 עד 1987

מלאי הון של מבנים (שיעורי שינוי ממוצעים)					מלאי הון של ציוד (שיעורי שינוי ממוצעים)					סך מלאי הון (שיעורי שינוי ממוצעים)					
1987	1986	1980	1976	1960	1987	1986	1980	1976	1960	1987	1986	1980	1976	1960	
(אחוזים)															
-1.8	-0.9	-0.3	1.7	2.2	-2.2	0.9	0.4	5.3	4.8	-1.9	-0.3	-0.1	2.8	2.8	א. חקלאות
-1.0	-1.6	0.3	0.0	3.3	-0.5	-0.7	3.8	7.3	6.0	-0.9	-1.5	0.8	0.8	3.6	ב. מפעלי מים
-2.7	-1.8	-1.3	2.7	10.0	4.0	6.2	4.8	6.3	6.1	2.5	4.3	3.2	5.2	7.1	ג. תעשייה
					-13.4	-12.4	-6.4	-2.5	5.4	-13.4	-12.4	-6.4	-2.5	5.4	ד. ציוד בנייה
2.0	2.1	3.0	4.5	7.4	-0.5	0.6	5.1	15.7	5.0	0.5	1.2	4.2	10.2	6.2	ה. חשמל
1.7	1.2	2.0	4.1	10.0	-3.9	-4.7	-0.9	-2.7	12.6	-0.6	-1.2	0.8	0.8	11.2	ו. תחבורה ותקשורת
1.7	1.2	2.0	4.1	10.0	6.7	16.8	6.5	-2.8	13.9	2.3	2.9	2.5	3.3	10.4	ז. מזה: למעט כלי תחבורה
-0.7	0.1	1.2	3.8	8.8	1.1	3.9	6.5	4.7	15.7	0.2	1.9	3.6	4.2	10.9	ח. שירותים פרטיים
															ט. סך הסקטור העסקי
0.2	0.3	1.1	3.2	7.0	0.0	1.0	2.4	2.5	8.6	0.1	0.6	1.8	2.8	7.7	י. (א) עד (ז)
3.0	3.2	3.6	6.6	12.4	3.3	1.5	2.3	-0.3	18.8	3.0	3.1	3.5	6.0	12.9	יא. שירותים ציבוריים
1.6	1.7	2.3	4.6	8.7	0.2	1.0	2.4	2.3	9.0	1.1	1.4	2.3	3.7	8.8	יב. סך ענפי משק (ח)+(ט)
1.6	1.7	2.3	4.6	8.7	2.3	4.4	4.2	4.9	7.6	1.8	2.5	2.8	4.7	8.4	יג. מזה: למעט כלי תחבורה
0.4	1.3	2.7	4.7	8.8						0.4	1.3	2.7	4.7	8.8	יד. בנייה למגורים
0.9	1.5	2.5	4.7	8.8	0.2	1.0	2.4	2.3	9.0	0.8	1.4	2.5	4.2	8.8	יז. סך כל הנכסים הקבועים

(1) הנתונים הם לתחילת תקופה.